

Szerkesztőség:
BUDAPEST
VIII., József-körút 44. szám.

Kéziratok vissza nem adatnak.

Előfizetési feltételek:
Egész évre frt 10.—
Fél évre » 5.—
Negyedévre » 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Kiadóhivatal:
BUDAPEST
VIII. József-körút 44. szám.

Hirdetéseket
lapunk számára elfogadnak:
az összes budapesti hirdetési irodák;
Németországban kizárólag
Steiner Adolf hirdetési irodája,
BERLIN és HAMBURG.

☞ Budapest, január 25. ☞

Lapunk azon tisztelt előfizetőit, kiknek előfizetése december végével lejárt, felkérjük, hogy előfizetéseiket mielőbb megújítani sziveskedjenek, nehogy a lap küldésében fennakadás álljon be.

Mikszáth Kálmán és kiadói.

Budapest, január 24.

A «Jó palócok» újabb nagy — szinte nemzetközi — sikere alkalmából hozzuk Mikszáth Kálmán arcképét, ámbár erre minden más nélkül az a titulus is elegendő volna, hogy még nem közöltük.

Mert Mikszáth Kálmán mindig aktuális. Ő a legdivatosabb s legfölkapottabb, tegyük hozzá legelmésebb író, a kinek tárczáival, karczolataival napról-napra találkozunk a sajtóban s már ép oly bevett szokás keresni reggel a lapokban a Mikszáth ötleteit, mint a — színházi intendánséit.

Tudniillik, Mikszáthtól várunk mindennapra legalább egy jó, az intendánstól pedig legalább két rossz ötletet. (Mindakettő busásan megszerzi.)

Kedvence az olvasóknak, kiket számtalanszor késztet mosolyra szűrő sarcasmusával, gyors ötleteivel és ravasz tréfáival; a kinek lelkét sokszor ihletik meg poeticus tárczái, elbeszélései harmatesőhöz hasonló meleg hangulattal. De nemcsak mint író, mint ember is egyike a legszeretreméltóbbaknak, mert ugyanaz a bönhomia, a mi az arcképén lebeg, az életben is tulajdona, s az az elmésség, melytől írása szikrázik, hiven kíséri a klubban, a t. Ház folyosóján, a kártya-szobában, a szerkesztőségben, a társas érintkezésben.

Az egyetlen író, a kit még a *kiadói* is szeretnek (a mint alább kitünik).

Egy olyan íróval ugyanis, a kinek annyi ötlete van, mint Mikszáthnak, nekünk is csak egy ötlettel volt szabad végeznünk.

A mi ötletünk az volt, hogy a *kiadóival* iratunk az arcképéhez karczolatokat.

Az, hogy egy kissé évődnek velem, szintén csak annak a bizonyítéka, hogy szeretik és hogy — már ragadt rájuk róla valami.

I.

A „Jó palócok” kiadója.

Karlsbadban történt tavaly. Ott voltunk Mikszáth Kálmánnal együtt. Ott volt Beöthy Ákos képviselő is, ki minket mindig együtt látott, hol sétálni, hol ebédelni, hol kártyázni. Mindannyiszor nagy szemeket meresztett ránk. Egyszer már meg nem állhatta s megszólított: «Hát még mindig nem vesztetek össze?» Vállat vontam: gyakran megharagudtam Kálmánra, a mire ő rendesen okot is szolgáltatott, mert zsarnok természete van, de a midőn másnap elolvastam, hogy mit irt a lapomban, lehetetlen volt ki nem békülni vele.

Ez talán jellemzi a Mikszáth és közöttem fennálló viszonyt. Maholnap barátságunk tiz éves jubileumát üljük.

Mikszáth Kálmán nagy író. Ezt tudja mindenki. De a mit kevesebben tudnak, az, hogy hű barát és szeretreméltó szellemes társalgó. Sokat voltam vele együtt és megszerettem őt. Családomban szereti őt mindenki. Ha fejedelem volnék, egy dominiumot ajándékoznék neki, hogy gondtalanul élve azt tegye, a mit akar. Ha kedve van, írjon — mert ez mindig a fődolog —; ha kedve nincs, mulasson velem együtt. De nem vagyok fejedelem és így szegénynek írnia kell, még ha kedve nincs is; mulatni pedig akkor mulat és pedig rendszerint nélkülem, ha — kedve van.

Légrády Károly.

II.

Az „Almanach” kiadója.

— Itthon a nagyságos úr?
— Nincs kérem, a képviselőházba ment.
— Hátha mégis? Hisz csak 11 óra; hihetőleg még alszik. Menjen be kérem és jelentse a nagyságos úrnak, hogy itt vagyok.

— Gondolom elment . . . de megnézem.

Mialatt a szobaleány bent járt, egyik látogató a másiknak adta a kilincset. Érkezett egy kétségbeesett arcú fiatal úr a «Nemzet»-től «A beszélő köntös» kéziratáért, a szerkesztő azon utasításával, hogy kézirat nélkül ne menjen el. Jött Nagy Miklós, a «Vasárnapi Ujság» szerkesztője, a kinek valami karczolat kellett volna.

A leány kijött a szobából.

— A nagyságos úr még alszik, felköltöttem, de megfordult, alszik tovább . . .

Kötte hittem a szavának és benyitottam magam.

És ime ott ült Mikszáth íróasztalánál teljesen felöltözve, toll a kezében, nagy hosszú csibuk a szájában.
— Isten hozta kedves Wolfner úr, üljön le, ép most *akarom* megírni az Almanach előszavát, de hiába,

nem hagynak irni. Nagy Miklós barátom naponként háromszor jár a nyakamra az «Oszt. magy. monarchia» és a «Vasárnapi Ujság» érdekében; Visi sürgeti «A beszélő köntös» folytatását; Légrády izenget, hogy menjek be *már egyszer* a szerkesztőségbe is; itt van egy halom Teleky-díjra pályázó és általam megbírálandó tragédia; délfele kerületemből deputáció jön hozzám, hogy menjek vele Barosshoz; be van jelentve két úrinő, felolvasni hívnak Piripócsra — mondjak még többet? Ugyan ne is kívánja, hogy most előszót írjak, plane az Almanachba, a mit húszezer ember olvas. Előszót, a minek szellemesnek kell lenni, mert közli minden lap. Tudja mit, ne adjanak előszót. Minek az! Hiszen úgy is kapkodják azt a könyvet. Hát nem is irok.

— Most mondja ezt, mikor két hónap óta biztat? Lássá, uram, *Jókai* ilyesmit pompásan megír egy nap alatt.

— Kitünő idea, mondá Mikszáth. Ez lenne a legjobb. Kérjék fel Jókait.

— A *Mikszáth*-féle Almanach-ra?

Nagynehezen mégis csak megígérte, hogy másnap személyesen állit be az előszóval.

Képzelmék meglepetésünket, másnap valóban belép hozzánk Mikszáth. — De csak ő maga, *előszó nélkül*.

Tudtukra adta, hogy ismét nem ért rá írni. Hanem azután hozzátette, hogy azért minden bizonynyal meglesz a jövő héten.

Egymásra néztünk, de nem szóltunk semmit. Mikszáth egy furfangos oldalpillantást vetett ránk és látva, hogy elsavanyodunk, más tárgyra tért át.

— Be remek egy dohányzó készletet láttam itt az Andrassy-úton. Az aztán a munka. Ha báró volnék, mindjárt megvenném.

— Ha annyira tetszik önnek, mondá Singer, az «Almanach» kiadói megveszik az ön számára.

— Na. Ne tréfáljanak. Roppant értékes egy dolog az.

— Az nem tesz semmit. Olyan *szorgalmas, elő-é-köny* író, mint ön, megérdemli.

Igen kancsalul nézett reánk, mintha nem bizott volna a szavunkban.

— Komolyan? kérdezte azután.

— Igen, de egy föltétel alatt. Ha kötelezi magát; hogy a míg él, az Almanachunkat szerkeszteni fogja és minden évben ir *előszót* hozzá — a rendes honorárium mellett.

Pillanatig habozott. Ott nyomban megírta a kötelező nyilatkozatot.

Mi pedig megvettük számára a valóban csinos dohányzó készletet, bemetszettük ajtajába az «Almanach» bekötési rajzát s finom szivarral megrakva haza küldtük neki.

Nagy, igen nagy volt az öröme. Küldött is harmadnapra egy *elbeszélést* az Almanach számára (a melylyel már egyszer *lött*) — de az *előszó* még mindig késett.

Ime, ez a kiadók, rózsás helyzete az írókkal szemben. Október vége felé járt az idő, az egész 1890. évi Almanach nagy nehezen elkészült (tizennégy íróval van dolgunk; az öregek pontosak, a fiatalok lusták), a nyomda éhes volt, a közönség várta az Almanach-ot: szóval öt nap múlva újból Wolfnernek kellett elmennie Mikszáthhoz.

Mikor meg akarta nyomni a villamos csengetyüt, egyszerre ijedten, húzódott hátra felé, meglátva Mikszáth ajtaján a *vörös czédulát*, mely azt jelenti, hogy abban a lakásban ragályos beteg fekszik.

— Én ugyan rettegek a betegségtől, nekem ugyan három kis fiam van odahaza, de azért nem tágitok —

monologizált Wolfner. A hazáért, meg az Almanachért csak előre!

Becsöngetett és belépett. A szolgáló ijedten kérdezé, hogy nem vette-e észre, hogy *vörös czédula* van kiragasztva? A Laczikának baja van és a nagyságos úr mindig ott van mellette.

Ez Wolfnert nem riasztotta vissza. Bement a dolgozó szobába, a gyermek hogyléte iránt kérdezősködni. Milyen nagy volt azonban meglepetése, midőn Mikszáth nyájasan fogadta és sugárzó arczczal átnyujtotta neki az előszót!

— Ép most írtam a végit. Laczi (igen csekély mérvű) vörhenyének köszönhetik, hogy végre valahára elkészültem. A *vörös czédula* az ajtón elriasztotta a látogatókat, nyugtom volt és így szorgalmasan dolgozhattam. *Az orvos a czédulát már le akarta vétetni, én nem engedtem, hadd maradjon még egy ideig* — legalább irhatok.

A ki pedig ebből azt következtetné, hogy Mikszáth nehezen vagy lassan ir, az nagyon csalódnék. Igaz ugyan, hogy nem gyors munkás (hogy is lehetne oly finom dolog, mint az övé, gyors), de azért elég könnyen dolgozik. Így az 1891. évi Almanach gyönyörű előszavát két óra alatt írta meg egy ültében.

De ennek is meg van a maga története.

Mult nyáron Wolfner együtt volt Mikszáthtal Karlsbadban, a hol a jó palócznak tarokkcompániája akadt. Fogdosták is a pagátot szorgalmasan az illatos fenyők árnyékában. Történt azonban, hogy az egyik partner elutazott és *hasznavehető* negyedik hamarosan nem akadt. Csunya, esős, unalmas idő volt, sétálni sem lehetett.

— Na most be vagyunk savanyítva — mondá Mikszáth. — Hol vegyünk negyediket?

— Irja meg nekünk az 1891. évi Almanach előszavát . . . és én két óra lefolyása alatt előteremttem a partnert, ha a föld alól is

Mikszáthnak tetszett az idea.

— Becsületszavára mondja?

— Becsületszavamra.

És úgy is történt. Két óra mulva kész volt az előszó és be lett mutatva az új partner.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a Mikszáth kéziratának megszerzésében van nekünk egy segítő társunk, a ki nélkül *mi* alig boldogulnánk, de a ki nélkül ő sem volna boldog. Ez a mi segítő társunk, a ki Mikszáthot az írásra buzdítja, a kinek gondja van rá, hogy sürgesse és a ki rendszerint eredményt is ér el, senki más, mint a ház anygala, *Mikszáth Kálmáné*, a kinek mi ezuttal is köszönetünket, igaz hódolatunkat fejezzük ki.

Mikszáthra vonatkozó közleményünket sehogy sem zárhatjuk be jobban, mint ha az *apáról* is szólunk. A legjobb, a egyöngédebb apa, a ki gyermekeit a rajongásig szereti.

»*Az én ujságom*« egyik szerkesztője; Pósa Lajos, Mikszáth régi jó barátja, de nem sikerült tőle egy kis kéziratot kisajtolni a lap számára, mindaddig, míg Laczi fia bele nem avatkozott.

— Apa, írj már te is »az én ujságom«-ba.

S a kit addig nem lehetett rábírní arra, hogy »az én ujságom« számára valamit írjon, azóta felcsapott buzgó munkatársnak. Alig mulik el hét, hogy valamit ne írna bele.

— Azért szeretek úgy írni »Az én ujságom«-nak, mert a Laczi fiam gyönyörrel olvassa azt és én nekem az a legnagyobb dicsőségem, ha az én munkám a fiamnak tetszik.

Ime, ez Mikszáth Kálmán, a hogy mi ismerjük.

Singer és Wolfner.

III.

Az «Összegyűjtött munkák» kiadói.

Tisztelt szerkesztő úr! Ön azt akarja tudni, mikép vélekednek Mikszáth Kálmánról az ő kiadói? Erre valóban igen könnyű a válasz és Ön ép úgy megadhatná azt, mint én vagy bárki, a ki irodalmi viszonyainkat figyelemmel kíséri. Mert a kiadói rokonszenvennek az «ő írója» iránt megvan a maga csallhatatlan thermometruma. A kiadó, a ki folytatólag és állandóan vállalkozik az illető író újabb és újabb művei közrebocsátására, bizonyára a legmelegebb rokonszenvenvel és szeretettel viseltetik irója iránt. Ha az első kísérlet után iróját várakozásra kéri, munkára őt nem ösztökéli, folyton az irodalmi túltermelésről és ennek káros következményeiről beszélget vele, akkor a hőmérsék bizonyára lanyha és egészen a fagypontra alúli, mikor a kiadó a hozzá beérkezett irodalmi ajánlatot udvariasan elhárítva magától, azokat a bizonyos rossz időket, a közönség «átkos közönyét», a sajtó túlproductióját emlegeti és nagymérvű elfoglaltsága miatt bármelyik kartársát hivatottabbnak véli a felajánlott mű kiadására.

Nos, t. szerkesztő úr, Ön is bizonyára meg van győződve affelől, hogy az én kiadói hőmérsékem Mikszáth Kálmánnal szemben a lehető legmelegebb, ha szabad mondanom a forrponton áll. És ön kétségkívül nem is az én igénytelen nézetemet akarja t. olvasóival közölni, hanem igen helyesen úgy okoskodik, hogy bennem és általam Mikszáth Kálmán olvasó-közönsége fog megszólalni és elmondja, mint szereti és becézgeti kedvencz iróját, mint lesi sóváran egy-egy újabb műve megjelenését, mint vetekedik abban, hogy szebbnél-szebb kiadásokban bírassa egyes mesterműveit és mily hálás rokonszenvenvel kíséri élete minden egyes pházisát ama irójának, ki derült világnézetével, pajzán humorával, igazi népies költészetével olvasóinak mindenkor a legkedvesebb órákat szerzi.

Mikszáth Kálmánról olvasóinak nagy száma mindig azzal a meleg rokonszenvenvel nyilatkozik, melylyel a nyájas olvasók csak igazi kedvenceiket szokták kitüntetni. Kötetei ezrivel forognak a közönség kezén, de csak egy oly eset fordult elő kiadói praxisomban, melyből az olvasó elégedetlenségére lehetett következtetni. Egy vidéki földbirtokos küldte vissza egy ízben Mikszáth egyik mesterművét, mely azokat a hasonlíthatlan szép falusi történeteket tartalmazza, egy kimerítő levél kíséretében, melyben bizonyítja, hogy ezek a históriák oly egyszerűek, oly igénytelenek, oly természetesek és absolute phantasia nélkül valók és annyira egyszerű parasztnyelven vannak megírva, vogy ő bizton hiszi, hogy ilyeneket az ő bérese is tudna írni. Soha sem buzdítottam ezt a vidéki urat, hogy irasson a béresével históriákat, de azt hiszem e levél legalább is oly becses elismerése Mikszáth Kálmán írói művészetének, mint a minő a hajdan-korban Appelles almáinak jutott osztályrészül.

Nézetem szerint Mikszáth Kálmán népszerűsége javarészt ambícióval megírt rajzainak és elbeszéléseinek köszönheti, ámbár nagyban hozzájárult ahhoz újságírói működése is, melyet egy ideig bizony rossz szemmel néztek mindazok, kik őt attól féltették, hogy a napi sajtó az ő tehetségét is úgy el fogja nyelni, mint elnyelt már nem egy jeles tehetséget. Ma szívesen és önként bevallom, hogy én és velem együtt a többiek is tévedtek ebben. Azok a karczolatok, melyeket a «T. ház» czíme alatt ír — minden actualitásuk daczára, vagy tán épen ezért — egy oly irodalmi genret vezettek be Mikszáth tolla által az irodalomba, melyet más nemzetek irodalma is méltán irigyelhet tőlünk. Ugy olvassuk e karczolatokat, mintha éppen csak ma érdekelnének minket, mivel a képviselő-

ház tegnapi ülésén történeteket és nem történeteket tükröztek vissza, de idővel e karczolatok gyűjteménye, a jelenkor, a mai nemzedék aspirációinak és küzdelmeinek megismerését jobban fogja megvilágítani, mint akár egy fél könyvtár.

A kik Mikszáth nyájas falusi történeteit vagy egyszerű szerelmi históriáit, de még csipős, bár sohasem szenvedélyes politikai karczolatait olvassák, bizonyára abban a meggyőződésben vannak, hogy Mikszáth teljesen ment bárminemű szenvedélytől. És valóban bajos is elképzelni, hogy annak az írónak legyenek szenvedélyei, ki annyira imponál derült nyugodtsága, józan és megvesztegethetlen ítélete által, ki sohasem keres megrázó motívumokat, ki még regényei tárgyát is akként választja meg, hogy idegrázó jelenetek absolute elő nem fordulhatnak azokban. És mégis van egy, egyetlen egy, csak kicsi, parányi szenvedélye, melynek aztán teljesen erejéből rabja.

Égyetlen szenvedélye — a comfort. Kényelmes karosszékében ülve, kellemes és fesztelen környezetben szokta elbeszélni vagy «megcsinálni» azokat a töméntelen adomákat, ötleteket, kész novellákat, mik néha hetekig és hónapokig ott rekednek agyában, míg papírra veti őket. És minthogy elválaszthatatlannak tartom Mikszáthot a comfort egyik fő kellékétől, a kényelmes karosszéktől, attól tartok, hogy az új parlamenti épület elkészültével önként le fog mondani mandátumáról, mert hogy abban a gótstilü épületben, csúcsives, kiszögelésekkel teli magas széken helyet foglaljon és ott magát kényelmesen érezhesse — azt Mikszáthtól valóban bajos megkívánni.

Ön t. szerkesztő úr bizonyára azt szeretné még (vagy talán főképp azt) megtudni tőlem, hogy minő az a viszony, mely Mikszáth, az író, és az ő kiadója között fennáll.

Szándékosan hagytam ezt levelem végére, mert hát bizony be kell vallanom, hogy ez a viszony a lehető legharagosabb. Mint kiadó, azt szeretném, bár írna sokat, minél többet, annyit, a mennyit én tőle ki szeretnék adni és a mennyit az olvasó közönség tőle olvasni szeretne és ő bizony eme kívánságomnak — nyíltan bevallom — nem igen felel meg. Ki veheti rossz néven tőlem, hogy ezért, bármint szeretem is, sőt épen ezért — neheztelek rá? Ki vehetné rossz néven tőlem, hogy eme kiadói neheztelemem nőttön-nő oly arányban, mily arányban nő a közönség türelmetlensége és vágya egy-egy új Mikszáth-kötetre.

De nehogy azt higgye, t. szerkesztő úr, hogy én a kedvező alkalmat megragadva, melyet az Ön szeretetreméltósága nyújtott — itt palam et publice be akarom vádolni Mikszáth Kálmánt, a miért nem ír többet, nyíltan bevallom azt is, hogy bennem csak a *kiadó* haragos (ki mindig haragos, ugyebár az íróra?), de az *ember* bennem másképpen vélekedik és készséggel elismeri, hogy kiadói haragom igazságtalan és önző, mert Mikszáth többet, mint a mennyit ír, nem írhat, mert az egyszerűen lehetetlen és mert lehetlent csak a kiadók szoktak követelni írójuktól.

Ha végignézem azt a mintegy 20 kötet könyvet, mely rövid tíz esztendő alatt Mikszáth Kálmán tolla alól kikerült és melyek mindegyike egy-egy chef d'oeuvre-je a magyar irodalomnak; ha elgondolom, hogy én lehettem szerencsés ezen művek nagy részét a magyar közönség kezeibe juttatni; ha el-eltünődöm azon, hogy mennyi gonddal és szeretettel becézgettük a szerzővel együtt ezen könyvek mindegyikét, hogy elbabráltunk néha hetekig, míg megfelelő köntöst varrattunk hozzá; ha felidézem annak a sok kellemes órának emlékét, melyekben ezeket a könyveket «nyélbe ütöttük», hogy össze-vissza válogattuk a «beváló» elbeszéléseket és mily szigorú kri-

tikával dobálgatta ki néha a szerző elméje egyes mostohább gyermekeit, esengő, kegyelemkérő szavaimra mitsem hallgatva; ha meggondolom azt, hogy mindezeknek a jeles műveknek írója aránylag fiatal, java erejebeli férfiú, ki még sokkal több ily becses könyvet fog a jövőben velem kiadni, akkor szűnik kiadói haragom is és a magam, valamint annak a sok ezer olvasónak nevében, kik őt irodalmi pályája kezdetétől fogva mindeddig hiven és lelkesedéssel kísérték, azt a kérelmet intézem Mikszáth Kálmánhoz, legyen ezentúl is oly szorgalmas munkása a magyar irodalomnak, mint eddig volt. Dicsősége és népszerűsége magasabb fokot már alig érhet el, de olvasóinak háládatossága, mint termékenyítő harmat kísérni fogja őt mindvégig.

Köszönöm Önnek, t. szerkesztő úr, hogy a Mikszáth Kálmánról szóló «*mappát*», mint ő az arczképét szokta nevezni, igénytelen megjegyzésem kíséretében mutatja be «*A Hét*» olvasóinak.

Budapest, január 17.

Révai Mór.

IV.

A „Szegei fény- és árnyképek” kiadója.

Nehéz dolgot kíván tőlem tisztelt szerkesztő uram. Azt kívánja, hogy egy írónak a multjáról beszéljek, a kit ma nemcsak Magyarországon, hanem a külföld legműveltebb országaiban is nagyra becsülnék, és én most avatlan tollal álljak elő, turkáljam föl a multat, azt az időt, mikor a mi írónk: Mikszáth Kálmán egyszerű vidéki újságíró volt, csak olyan névtelen hőse, — vagy ha a tisztelt szerkesztő uram demokratikus lelkületének úgy tetszik — egyszerű napszámosa az irodalomnak, mint itt akárhány szegei újságíró.

Mégis eleget teszek kívánságának.

Apró dolgokat fogok elmondani, úgy, a mint megtörténtek; s míg ez a kis visszaemlékezés talán sokakat fog érdekelni, maga, a most már annyira ünnepezt író: Mikszáth Kálmán is mosolyogva emlékezik vissza szegei életéből ez egy-két történetre.

* * *

A szegei árvíz után (1879-ben) mindössze ketten: *Enyedy* Lukács és *Mikszáth* Kálmán szerkesztették a «*Szegei Napló*»-t. Még akkor *Enyedy* Lukács volt kiadója a lapnak, melyet az én nyomdában nyomtak.

Mikszáth, ebben az időben igazi újságíró-bohém ember módjára könnyen vette a világot, gondtalanul élt, mint az olyan ember, a ki már olyan sok csalódáson ment át s letett minden reményről. Úgy viselkedett, mint a kire nézve teljesen közönyös a jövő, nem bízott semmi- ben s csak azon volt, hogy minél gyorsabban morzsolja le a napokat.

Ha *Enyedy*nek el kellett utaznia, *Mikszáth*ra maradt a lap. *Enyedy* mindannyiszor félve távozott *Szegedtől*, attól rettegett folyvást, hogy távollétében nem jelenik meg a lap. Alapos oka is volt ettől félnie, mert *Mikszáth*, ha egyszer kedve kerekedett, beült valami kávéházba, vendéglőbe, vagy elment valami víg kompániával *Szaty- mazra*, vagy másüvé: bánta is ő a lapot, akárcsak a világon sem lett volna a «*Szegei Napló*».

Enyedy, valahányszor egy-két napra eltávozott a várostól, nekem szívemre-lelkemre kötötte, hogy vigyázzak a lapra s úgy vélte a lap megjelenését biztosítani, hogy megbízott: ha *Mikszáth* a lapot összeállítja, minden este 2 azaz két o. és m. értékű. forintot szolgáltatassak át

neki. Ez időben *Mikszáth* még francziásan élt (de csakis az ebédet illetőleg).

Hanem egy szép, vagyis dehogyan szép, inkább emlékezetes rossz napon: megbomlott közöttünk a rend.

Délutáni 4 óra volt és a redaktiótól még egy sor kézirat se került le a nyomdába. A szedők zugolódtak, a metteur en page kurtán kijelentette előttem, hogy az egész személyzet kilép a nyomdából, de *Mikszáth* ur kedvéért nem nyölik magukat éjszaka.

A nyomdászok föl voltak lázadva és nekem nem volt egy sor kéziratom sem. Nyakamba vettem a várost s keseredett szívvel mentem keresni *Mikszáth* Kálmánt kávéházról-kávéházra.

Két órai *Odysszea* után megtaláltam az «*Oroszlán*»-hoz címzett kávéház egyik pipafüst fellegtől homályos sarkában.

Pikétezett *László* szenátorral, ajkai közül fél virginia csutka fityegett ki, s a legnagyobb meglepedettség sugárzott arczáról. Körülbelül 5 forintot nyert a szenátortól, erősen szítta a virginia, egyre fujta a füstöt, melyen át hetykén nézett a partnerre. Fölháborodva közeledtem hozzá: — Az Isten szerelméért *Kálmán*, tönkre teszi a lapot.

Mikszáth rám sem hederített, erősen szivarozott s szenvedélyesen játszott tovább.

Könyörgésre fogtam a dolgot, de ő egész nébá nonszággal viselte magát, rám sem hederített, mintha sohasem látott volna életében s úgy látszott, hogy semmit sem akar most tudni sem én felőlem, sem a szegei «*Szegei Napló*»-ról és a távollevő *Enyedy* Lukácsról.

Láttam, hogy hiábavaló minden rimánkodás, búsan haza mentem. Akkori társamat: *Bába Sándor* nyomdászt elküldtem a kaszinóba, hogy a hatósági tagoktól szedje össze az ujdonságokat, én ez alatt buzgón ollóztam.

A lap megjelent, de *Mikszáth* az nap nem ebédelt, mert az öt forintot *László* szenátor visszanyerte tőle.

* * *

*Mikszáth*nak, «*A szegei fény- és árnyképek*» című röpiratot kellett volna befejeznie. Mindig új meg új terminust tűzött ki a munka befejezésére. A terminusok mind elfogytak s ezzel együtt elfogyott az én türelmem is.

Egyszer kétségbeesett tette határoztam el magamat. Becsalom *Mikszáth*ot a szobámba, bedobok az ablakon egy koncz papírost s addig szabadlábra nem helyezem, míg az említett röpiratot be nem fejezi.

A terv kivételére maga *Mikszáth* Kálmán nyújtott alkalmat. Nagy garral csörtetett be egy nap hozzám, azt kérdezve, van-e a kasszában pénz. Minél több kell neki, mert néhány jó barátját akarja megvendégelni.

Az alkalmat megadtam. Lesz pénz, mondtam, de addig nem jö ki a raktárból, míg a röpirat el nem készül.

Mikszáth ráállott, az ablakon át lopva benéztem s láttam, hogy leül az íróasztalhoz, arcza egészen komoly, meg voltam róla győződve, hogy most az igazi *Mikszáth*, az író ül odabenn, a ki ír, igazán ír.

Meghatva léptem vissza. A raktár körül csöndet csináltam, azt akartam, hogy «az író most egészen önmagával legyen elfoglalva» s munkájában ne zavarja senki, semmikor.

Három órakor zörgettek.

— Bocsásson ki!

— Befejezte a munkát?

— Nem! Holnap majd befejezem.

— Akkor nagyon jó lesz mindkettőnknek, ha tovább is odabenn marad.

Mikszáth roppant dühös volt s kemény szavakkal fenyegetett.

— Nem bánom aztán akármit csinál velem, — kiáltottam, — inkább ön öljön meg, mint a közönség, mely hetek óta várta a röpiratot s egyre ostromolták a nyomdát.

Mikszáth ismét leült és írt tovább.

Hanem egy negyedóra mulva ismét kikiáltott, de most már nagyon el volt keseredve.

— Legalább egy virginiát juttasson börtönömbé.

Ezt a kívánságát teljesítettem.

Alig alkonyodott be, a röpirat készen volt, másnap estéig ki volt szedve és nyomva s a városban már mindenütt olvasták az ötletgazdag, rendkívül elmés röpiratot.

Mikszáthnak köszönheti a későbbi írógeneráció, hogy bármely könyvre akad Szegeden 2—300 előfizető, kik a könyv megjelenését biztosítják*.

Endrényi Lajos.

V.

A „tót atyafiak“ kiadója.

A dicsőség útján csakugyan én vagyok Mikszáth Kálmán első kiadója.

Megjelent nálam „A tót atyafiak“, ez a gyöngyöket tartalmazó kötet magyar és német kiadásban, aztán az „Igazi humoristák“, „Tisza Lajos udvara“ és „Szeged pusztulása“, szintén magyar és német nyelven.

Egész kincs ez egy vidéki kiadónak s mégis azt kell kérdezniem ma is: *hol a kincs?*

*

Bizony vékony helyzetben került ide a «Szegedi Naplóhoz» a nagy palóc. Mikor megérkezett, fölvezettem a redakcióba és rendelkezésére bocsátottam a lakószobát ágygyal, pamlaggal és két szekrényvel. Aztán előzékenyen ajánlkoztam, hogy behozatom a málháit és kértem a földadó bevényt.

Belenyúlt a zsebébe és utólráthetetlen flegmával tett ki az asztalra egy kis csomagot, melyben két inggallér volt.

— Ime — mondá — a *kufferem*.

*

Hanem azért rövid idő mulva hangadó ember lett Szegeden. Nagyon megszerette ez az alföldi város a Napló palóczát. És ez a szeretet, ez a becsülés meg volt érdemelve. Ez nem volt *előleg*.

*

Valósággal elkényeztetett kedvencze volt a szegedi intelligenciának, mely a lapból ismerte meg aranyos humorát és versengett a szerencséért, hogy magát Mikszáthot is *megismerje*.

*

Komolyabb ügyekkel, aféle apró közigazgatási kérdésekkel nem törődött soha.

Nem is tudta fölvenni itt Szegeden a városi *képviselőségig*.

*

Annál előkelőbb társadalmi helyzetet vívott ki a királyi biztosság idejében.

Mintegy tiszteletbeli királyi biztosi tanácsos volt, csak éppen az nem járt neki, a mi leginkább elkelt volna nála — a *napidíj*.

*

Már akkor jó viszonyban élt Tisza Lajos gróffal, a ki pedig csak arisztokratákkal érintkezett bizalmasan.

A gróf fölismerete benne hamar a szellemi arisztokratát.

*

Amúgy pedig nem igen voltak a nagy palócznak arisztokratikus hajlamai.

Annyira leereszkedő volt, hogy a szerkesztőség udvarában egyszer egy dorozsmai csöbör-úrhölgynek tette a szépet.

Még iparos létemre is fölforrott bennem erre az úri fitymálás és szemrehányást tettem neki: hogy kacsalódhatik ilyen rút, tenyeres-talpas paraszt lánynyal.

— Ugyán ne bolondozzon — felelte a nagy palóc — nem látja, mennyire hasonlít *Bládhánéhoz*.

Ebben a válaszban domborodott ki előttem leghatalmasabban a Mikszáth Kálmán *phantáziája*.

*

Száz jóízű dolgot tudnék még elmondani Mikszáthról, a ki itt minden nap csinált legalább egy jó tréfát.

Egyszer maga maradt itthon a redakció tagjai közül és egy sor kéziratot nem adott ki, míg a bezárt ajtón keresztül be nem dugtam neki előlegül *tíz forintot*.

Egyszer . . .

De lássa, szerkesztő úr, én nem vagyok író, én kiadó vagyok. Gondoltam valamit. A legsikerültebb Mikszáth-adomákat nem írom meg önnek, hanem legközelebb *kiadom*.

Szeged, január 19.

Bába Sándor.

VI.

A harang és a kalapács.

(Levél Kiss Józsefhez.)

Kedves barátom! Nem volnék igazi újságíró, ha már azóta ki nem szimatoltam volna, miféle merénylet készül ellenem lapodban, „A Hét“-ben. Kiszivárgott a hirt, hogy az arczképemet hozod és a kiadóimmal iratod hozzá a kritikát felőlem. Pokoli gondolat barátom! Mintha a macskákat tennéd meg bíráltnak az egér felett.

Tegnap a Ház folyosójára hozták meg hírét — a hol nagy nyüzsgés-mozgás észlelhető most a megürült Napló szerkesztői állása körül. Arra vagyok kíváncsi, ha a Kozarek helye megürül, lesz-e valjón a Házban akkor is észlelhető mozgás? Hogy ne! Akkor is lesz!

De ez most már nekem mindegy; a mint meghallottam, hogy te miféle dolgot forraltál ki ezekkel az én kiadóimmal ellenem, egyszerre elborult velem a világ s különféle visszatorlási eszközökön kezdtem a fejemet törni.

De már ezt nem hagyhatom annyiba! Erre írni kell valamit. Ezt okvetlenül ki kell parirozni.

De mivel?

Hát a mint javában keresgélnek az ideáim közt, egyszer csak megáll előttem Körösi Sándor t. képviselő-társam és így szól:

— *Hoztam neked egy történetet.*

— *Add ide! Hogy néz ki?*

— *A harang és a kalapácsról szól.*

— *No hát mondd el.*

— Van Debreczenben egy Kavics József nevű lelketlen újsorás, a ki nagy vagyont harácsoltt össze, istentelenül. Most öreg korára azonban javulni akarna. Megjelent az egyházi gyűlésen és felajánlotta, hogy egy drága harangot vesz a toronyba. A tanács tagjai összenéztek, többen morogni kezdtek: „Nem kell a harangja.“ Köpczés István uram ő kegyelme pláne felállott s illetéknépen szólott:

„Isten szent kegyelme fordítsa el e nagy csapást Debreczen felől, mert az árvák és özvegyek siralma kongna-bongna a harangban. Jaj neked Debreczen, ha szüntelen ezt hallanád: Bim-bam! Bim-bam! Én vagyok a Szabó árvák garasa. Nem, ezt a harangot nem szabad a toronyba föltenni, mert ez ide harangozza a felhőket, a jégesőt, a mennyköveket.“

De a tanács egy része előtt nem volt közömbös az ingyen harang.

„Szavazzunk az ajánlat felett!“ — mondák.

A szavazás megtörtént s egy szótöbbséggel elfogadták a Kavics József uram ajánlatát, mire felugrott újból Köpczés István:

„No ha ez a harang meglesz, hallják kegyelmeitek hát én még sem hagyom a dolgot annyiba s czennel,

felajánlom, hogy a toronyba egy órát csináltatok, az órára egy kalapácsot, hogy az a kalapács idők végezetéig minden negyed órában üsse-verje azt a harangot."

És hát ezt is köszönettel fogadták presbíter és kurátor uraimék. Meg van a harang is, meg van a kalapács is s veri-üti azzal Köpczös István uram a toronyban Kavics József uramat.

Eddig a történet, kedves barátom. Körösi Sándor legalább nem mondta tovább. A világeért se akarom az én tiszteletre méltó kiadómat Kavics József uramhoz hasonlítani. Derék úri emberek egytől-egyig, de a rólam szerzett adataik és élményeik sok keserűséggel lehetnek vegyítve. Rosszul honorált novellák sirása, zokogása hallik ki a sorokból. Egy hosszú életpálya apró súrlódásai nyikorognak ki a betűkből.

De a hasonlatosság főleg téged érint, csak hogy még rosszabb vagy a debreczeni presbítereknél, mert te magad fundáltad ki ezt a harangot — a mely lehetőleg felém hozza a jégesőt és mennykőveket.

Hát jól van — de Köpczös uramnál én se maradok kisebb s ehhez a haranghoz én is küldök a legközelebbi számba egy kalapácsot, mely azt jól megütögesse.

Czime lesz: „Az én kiadóim.” Küldd el a szedő gyereket egy pár nap múlva.

Budapest, 1891. jan. 21.

Szerető barátod
Mikszáth Kálmán.

A lépcsőházban.

A kapuig hozott a vágy,
Úgy szomjazom tekinteted.
E márványlépcső szinte kér,
Lámpátok fénye integet:
De nem megyek föl, nem megyek.

Kitépem inkább szívemet
S rálépek itt könyörtelen,
De mégis én leszek az úr,
S nem új játékot én velem
Esendő, gyöngye érzélem.

Ha életem balvégzetét
Magamtól el nem hagyhatom: —
Hozzád a gyászt én nem viszem,
Balsorsom, múltam, bánatom
Tetőled távol siratom.

Tisztább, derültebb, jobb szívet
Rendeljén a jövő neked!
Boldogságot nem adhatok,
Ne add te sem szerelmedet.
Ah, nem megyek föl, nem megyek!

Zempléni Árpád.

A ki nem ér rá az egészsége ápolására, majd ráér beteg lenni,
Lord Derby.

Nem mindenkinek van palotája a piazzán, de mindenkinek süt
a nap.

Olass közmondás.

A mi multunk folytonos sorozata az elszalasztott jó alkal-
magnak.

Taylor.

Egy pár báli czipő.

— Fogász-dráma. —

Irta

IVÁNYI ÖDÖN.

Laczi, egyik legszebben fésült jogászyerek, két nappal a farsang előtt, kéttenyényi széles fekete fátyollal övezte körül fényes czilinderét. Erre a gyászdemonstrációra egy öreg tante adott alkalmat, a ki az utóbbi időkben, mint fölöttébb túlérlett gyümölcs, már csak úgy tél-túl lógott az élet fáján és előrelátható volt, hogy le fog arról szakadni a legkisebb szellőre.

A januáriusi szelek elfújták a szegény tanteot. Laczi, miután szépen örökölt, a legszelesebb fátyolból varratott a köcsögkalapjára és meg volt győződve, hogy ha ő e gyászbaborult kalappal félévig sétál a váczi-utcza hosszában: ezzel mindent megtett, a mivel a megboldogult néninek tartozik.

Csak a farsang előtt való napon, a mikor az első bál költségei tárgyában bizalmasan megkereste apját: ébredt föl a rémületes valóra, hogy reá nézve nemcsak a tante, de a farsang is meghalt.

— Mi jut az eszedbe? — förmedt a pénztkérő fiúra az apa. — Csak nem fogsz bálozni, mikor a nagy-nénéd sirján még friss a hantolás! Harmadéves jogászyeszeddel, bizony, magad is fölérhetted volna, hogy családkból az idén senki sem bálozik.

Hát ez elég érthető volt... Laczi gyerek egyszerre úgy vélte, hogy a szegény tante iránt a sors igen kegyetlen volt. A végzet nagyon is sietve fujta el az öreg életének mécsét. A milyen jó színben volt a néni az utóbbi időben: bizony még élélhetett volna — hamvazó szerdáig.

Csak most kezdte a jó nénit igazán sajnálni. De megvallja az igazat, Tusikát is erősen sajnálta. Mi lesz most már Tusival? Tusi ő lefoglalta az idej farsang valamennyi báljának valamennyi második négyesére és sòuper-csárdására. Tusi most abban a tudatban alkotja meg farsangi mulatsága képeit, hogy azokban Laczi lesz a legfőbb momentum. Tusi egész farsangi programját Laczira alapítja... Mi lesz, ha megtudja, hogy a fölovag kiesik a számításból. Tusi nemcsak zavarba fog jönni, de el is búsulja magát. Laczi gyerek föltette, hogy Tusi vesztesnek és vigasztalhatatlannak fogja magát érezni. Megesett a lelke a kis lányon, de édes magán még inkább... A tante-ot elveszteni és azután Tusi négyeseiről is végkép lemondani: ez a két veszteség sok volt neki egyszerre!...

*

Laczi gyerek fölcapta a gyászfátyolos czilindert és Tusihoz sietett. Most sem mulasztotta el, hogy betérjen a láb-frizérjéhez. Laczi Figarója nem lett volna Figaró, ha rég nem tudta volna már, hogy kinek kedvéért süti ő ki gyakorta a fiatal úr bajuszát. Nyílt titok volt előtte, hogy innen merre kanyarodik Laczi úrfi a felkolmizott bajuszszal... Egyetértő, czinkostársi mosolylyal végezte dekoratív munkáját. Mikor kész volt a remekkel, olyan képpel nézte a spanyolosan kunkorodó, selymes, nyalka bajuszt, mintha ezt gondolná: Laczi urfi lehet igen fain udvarló, hanem annyi bizonyos, hogy egy ily gyöngyven kikészített bajuszszal könnyű dolog győzni...

Mikor Laczi már a Tusikához vezető lépcsőn járt és megnézte magát a lépcsőházi tükörben: kénytelen volt konstatálni, hogy a talpig fekete, mély gyászszal erősen frivol ellentétet képez hivságosan kipödrött, pomádés bajusza. Fogta magát s a vidáman kunkorodó

bajuszra komoly, méla magatartást kényszerített. Ezzel a temetési bajuszszal lépett be a kis leányhoz.

Tusit együtt találta varrónéjával. Ez a körülmény nem kedvezett Laczi intenciójának. Idegen előtt nem beszélhet szíve szerint kis barátnéjával. Pedig, míg a bajuszát sütögette Figaró, mily lélekhez szóló, gyöngéd formába komponálta bele a mondanivalóját: a halott-bejelentést és a négyesekről való, szintén bús lemondását. Érezte, tudta, hogy ha ő azt úgy mondja el, a högy kieszelte: Tusika oda lesz, sirva fakad és így szól:

— Ha maga gyászol, barátom: én is vele gyászolok. Ha maga nem megy a bálba: én is itthon maradok. Hogyan tudnék én táncolni akkor, mikor maga odahaza búsul?

De hát — ott volt a mamzell, a ki lefoglalta Tusikát és egészen háttérbe szorította Laczit. Tusika kis cseresznyeszája szinte nyitva maradt, oly szent áhitattal fülent a beszélő mamzelle, a ki egymásután harmincz olyan báli ruhát irt le az utolsó fodorig, a mik az ő varró-műtermükben készültek s a mik ma este a pálmáért versenyezni fognak. A mamzell a pálmát a Tusika számára készült műremeknek ítélte, a mi minden konkurrencziát lehetetlenné tesz . . . Hogy ne hallgatta volna ezt Tusika áhitattal!

Laczit féltékenynyé tette a mamzell féktelen hízelgése. Gyűlölettel nézte a hiú Tusika megbabonázóját. Megpróbálta kibőjtölni a szaporabeszédű kisasszonyt, de kisült, hogy a mamzell egész estig ott marad s ő készíti majd bál elé Tusikát.

Reményvesztett állapot volt biz' ez, hanem Laczi mégis csak várt. Nyilván abban reménykedett, hogy közbejön valami, a mi a mamzellt elszóltja innen. Talán szobatóz fog odahaza a mamzelnél kiütni s ez, a veszély hírére, ész nélkül elszalad innen. Talán előveszi a mamzellt valami szivgörcs vagy efféle s aztán jönnek a mentők s elhurcolják a színhelyről.

De semmi ilyes nem akart előjönni. A mamzell nem tágitott, uralta a tért s modorával néha olyast sejtetett, hogy meg van botránkozva Laczi úrfi illetlenségén, a ki olyankor alkalmatlankodik, mikor egy kisasszonyt, bár még csak szóbelileg, bálra készítenek elő.

Laczi végre belátta, hogy tetszik, nem tetszik, neki innen pusztulnia kell. Felállott és búcsúzott. Már menőben volt, mikor, mintha véletlenül s csak most jutna eszébe, visszaszólt Tusihoz:

— Bocsánat! El is feledtem mondani, vagy talán tudja is már, hogy a bálba nem mehetek.

Tusika kerekre nyitotta szép gazella-szemreit:

— Nem jön! Miért?

— Gyászolok. Egy távoli, vidéki nagynénit veszítettünk el. Családunk nem farsangol.

És kezének egy mélabús lendítésével felmutatta gyászfatyolos czilinderét.

Tusika sajnálkozó pofácskával nézett komorhangú lovagjára.

— Istenem, beh kár! Igazán sajnálom . . . E szerint a második négyest . . .

A lovag meghajolt, hangja jéghideg volt:

— Lemondok a szerencséről, kisasszony. Szabad remélnem, hogy ez a körülmény nem hozza zavarba.

— Nem . . . nem hoz zavarba. Épp tegnap volt nálunk Lehótay Viki; a bolondos fiú azt mondta, hogy tekintsem őt báli póttartalékosnak — véletlen szükség esetén.

Laczi meg volt löve. Úgy! Hát ilyen könnyű őt pótolni! Hát Tusi kisasszony ilyen hamar megvigasztalódik Lehótay Vikivel, ezzel a kopasz, koravén Silénussal, a kiből a lányok tréfát szoktak üzni.

Laczi felháborodottan kereste a kijárást. Valamit még szól utána Tusika, de Laczi száz aranyért vissza nem fordult volna . . . Sziszeghetsz már, kis kigyó! . . .

De mikor az ifjú úr az előszobán ment át: kiszolgált egyéves önkéntes létére — sirhatnékomja volt. Kimondhatatlanul, a megbolondulásig szerette Tusikát s nagyon fájt a lelke, hogy csalódott benne. Ő azt hitte, hogy Tusi a bált el nem tudja ő nélküle képzelni. Szent meggyőződése volt, hogy az »ő négyeseit« senki mással el nem tudná ez a leány táncolni . . . És — tessék! Előáll egy hitvány póttartalékos s a hő lovag helye be van töltve. Oh, női állhatatlanság!

Laczi elkeseredettsége tetőpontra hágott, mikor szeme megakadt egy pár piczi báli czipón, a mi oda volt készítve — egy széken . . . Megállott a czipó előtt s hosszan nézett arra. Ebben fog ma ez a könnyen vigasztalódó lány ugrálni — a póttartalékosával . . . ebben lesz elkövetve egy árulás, egy hitszegés.

Laczi egyet gondolt . . . Ha ez a pár czipó hamarosan, nyomtalanul eltűnnék: elmenne-e bálba ez a csapodár lány? E két kicsi, kaczer jószág nélkül felállhatna-e Tusi póttartalékosával a második négyesben? . . . Hiszen az egész multság ezen az egy pár báli czipón fordul meg . . . ez a »sine qua non«-ja a bálnak.

Laczi merészet és nagyot gondolt, t. i. nagy impoztorságot . . . Körülnézett és látta, hogy ő nem lát senkit, őt sem látja senki. Csak önmagát látta egy fali tükörben — szörnyüses módon sápadt ábrázattal . . . Istentelenül dobogott a szíve, mikor egy tolvajlépéssel a czipóhoz jutott. Habozott egy perczig. Világos, hogy éppenséggel nem gavalléros, sőt mód felett kompromittáló tett, a mit véghez vinni akar. Már vissza akart lépni, mikor odabenn víg kaczagás hallatszott. Tusika nevetett. Ártatlan, vidám nevetése volt ez egy bálba készülő, saját multsága felől bizonyos, fiatal, víg leánynak. De a Laczi fülébe úgy hangzott, mint bántó gúnycaczag. Világos, hogy azok odabenn ő rajta mulatnak . . . Na — hát hadd legyen elrontva a multságuk! . . . Laczi felmarkolta és zsebrevágta a kicsi czipókat . . . aztán, megrendülve a büntudattól, szapora léptekkel loholt ki a folyosóra. Odakünn már egy megrögzött tolvaj hidegvérével dudorászott egy operette-dallamot. Annyira vakmerő volt, hogy benézett a konyhába s Tusika mamájának »kisztihand«-ot mondott.

*

A czipótolvaj virrasztva töltötte a hosszú éjszakát. Azt, hogy lopott: egyelőre nem bánta. Azt, hogy őt higgyék tolvajnak: nem hitte. Azt, hogy Tusika nem tánczol ma éjjel gyönyörűséges tartalékosával: remélte. Ez a remény ellensúlyozta a lopás büntudatát. Nem annyira tolvajnak, mint inkább Nemezisnek és talpraesett fortélyos kópének érezte magát. Kiváló meglegedettség-gel gondolt a kopasz Vikire, a ki póttartalékos minőségében várja, várja Tusikát, a ki azonban otthon ül a suton. Mert mindene van a kisasszonynak: pompás toilettje, nagyszerű frizurája, szépsége, tánczosa, csak épp' czipója nincs. Ez éppen elég arra, hogy a suton üljön és pityeregjen hozzá.

Laczi maga elé képzelte Tusikát, a mint ott ül a suton és sirdogál. Eleinte nagyon szíve szerint volt Tusikának e siralmas helyzete, de utóbb megszállta a lovgias szájalom. Más belátás kerekedett felül benne. Kezdet magának szemrehányást tenni, hogy elfogultan ítélte Tusikáról, a kitől, végtelen önzésében, azt kívánta, hogy egy ismeretlen tante halálhírére öltözzék zsákba s mondjon le a farsangról.

A póttartalékosról is más nézete támadt. Ezt sem lehet bűnül tudni be Tusinak. Viki ajánlata nem hogy

tolakodó, sőt nagyon is szerény volt. Különben is ez a Viki, kopasz létére, igen derék czimbora; Laczi nem emlékezett rá, hogy ez a jó fiú az ő czirkulusait valaha zavarta volna.

Mindennek az a nyelves varró mamzell az oka. Ha ez az élő Wheler és Wilson gép nem lábatlankodik ott, minden másképp történik: megértik egymást Tusikával s elválnak mint jó barátok. De a mamzell szétnyelvelte őket . . . És a szegény Tusi bűnhődik most kegyetlenül — papucsban ülve a suton, könyes szemeit szárítgatva . . . Oh, beh megsajnálta! . . .

Egy pillanatra olyas elhatározás támadt föl Lacziban, hogy hazaviszi a báli czipőket, meggyónik Tusinak és feloldozást kér. Azonban az óra már éjfél felé járt s Tusi most már aligha huzná föl a bűnbánattal visszavitt czipőket. Különben is jó lesz — gondolta — ezt a czipő; sikkasztást nem venni most magára. Majd, egyszer, ha így kezdheti ezt a kényes vallomást: Tudja-e, édes kis feleség, hogy egyszer, lánykorában, elloptam féltékenységből a maga báli czipelőit . . . Addig, míg így nem szólhat, bölcs dolog lesz erről az esetről hallgatni. Akárhire, de rá nem fognak gyanakodni.

A czipőtolvaj lefeküdt, de nem lévén rendben a lelkiismerete, nem aludhatott el. A sikkasztott kincset: a czipőket maga mellé tette a párnára és gyönyörködött bennük. Takaros, finom apróságok voltak, de mintha már egy farsangot keresztüléltek volna: meglátszott rajtuk a viseltség némi nyoma. De ily minőségükben még kedvesebbek voltak a szerelmes lovag előtt. Elkezdte őket analizálni: ez a gömbölyűség fogta körül a kicsi lábak karcsu bokáját, ez a merész hajlás simult a finom, keskeny talphoz, itt huzta meg magát az iczipiczi kis lábujj . . . Laczi addig kukucskált a csöpp jószágok szűk belsejébe, míg egészen beléjük képzelte Tusika lábacskaikat. Ebből aztán dühös czipőimádás lett. Záporként hullt a csók a czipők atlaszára . . . Utoljára lapos lett a czipő a szenvedélyes csókoktól. Laczi csak azt sajnálta, hogy mért nem csinálják a czipőket ennivaló anyagból, hogy bálványait fölfalhatná.

*

Másnap Laczi elment Tusikához, hogy farizeusi képpel megkérdezze tőle: hogy tetszett mulatni?

Mód nélkül meg volt lepődve, mikor Tusikát — egész váratlanul — igen vignak s kissé álomszuszéknak találta. Látszott rajta, hogy nem sokat aludt, de nem olyan színben volt, mintha keresztülsírta volna a hosszú éjszakát.

— Hogy tetszett mulatni?

Az álmoszemű, de mosolygó Tusika, batizkendőjébe fojtott egy ásitást.

— Nagyon jól, egészen virradtig.

Laczi nagyot bámult . . . Hát hiába nyomja az ő lelkét egy pár lopott czipő! Ez a leány mégis ott volt a bálban . . . Laczi olyan elhült képet vágott, hogy Tusika azt hitte: megbántotta gavallérját azzal, hogy nélküle is jól mulatott. Módosított kissé az első vallomáson.

— Jól mulattam, de maga hiányzott. A póttartalékosom nem vált be egészen. Nagyon kényelmes lovaknak bizonyult. Sokkal jobban szeret ülni s a legyezővel játszani, mint táncolni. Azonkívül a dreisrittben borzasztó . . . De hát — azért eleget mulattunk. Csak a szegény mama volt megakadva. Tudja, ő is szokott még egyet-kettőt fordulni. A mama most is gyönyörűen tánczol. Valamikor ő volt az elite-bálok királynője. Bizony. Most is olyan könnyű, mint a madár . . . Tegnap a szegény mama egy lépést sem tánczolhatott . . . Képzelve, egy vándorlegény koldult nálunk az este és, a

semmirekellő, *ellopta a mama báli czipőit*. Mikor észrevettük, már minden bolt zárva volt. Biri nénitől kértünk kölcsön egy pár báli czipőt, csakhogy ez meg olyan nagy volt, hogy a mama nem mert benne táncolni. Félt, hogy elveszti . . .

A czipőtolvaj ezalatt fölvetett egy albumot s valahogy belerejtette elvörösödött képét és zavarát . . . *Hát a mama czipőit csókolgatta ő féltékenységen keresztül!* . . . Micsoda bűnhődés — egy czipőrablásért!

Egy ló regénye.

— *Elbeszélés.* —

Irta: TOLSTOJ LEO.

V.

Első éjszaka.

— Valóban úgy van, I. Ljubeszki és Baba fia vagyok. A családi táblázat szerint nevem I. Mojik, jobban ismernek azonban a Kolstomier név alatt. Ezt a nevet hosszú, lombos farkamért kaptam, a melynek mása nem volt egész Oroszországban. A mi a származást illeti, tisztább vérű ló nincs nálam. Ezt nem volt szándékom valaha elmondani, a mint nem is hallottatok, hogy valaha kérkedtem volna vele. Még Viasopurika sem tudta, pedig ő együtt volt velem Krienovoban. S talán el sem hinnétek, a mit mondtam az imént, ha Viasopurika nem tanúskodnék mellettem. És magam is jobb szerettem volna mindezt elhallgatni; mert nincs szükségem a lovak szánalmára. De ti hallani akarjátok. Tehát én vagyok az a Kolstomier, a kit a lóhoz értők valaha annyira kerestek, a kin gazdám, a gróf, túladott, mert versenyen legyőztem a kegyencz Libedet. Születésemkor még nem tudtam, hogy mit jelent a tarka szó, csak azt tudtam, hogy ló vagyok. Az első megjegyzések, a melyeket tettem ruhámra, csodálatba ejtettek engem is, anyámat is.

Úgy emlékszem, hogy éjjel jöttem a világra s hogy reggelre anyám már megfűrösztött és én talpon állottam. Arra is emlékszem, hogy mindjárt voltak holmi alakatlan, ki sem fejezhető vágyaim s hogy a mi körültem történt, minden nagyon csodásnak tetszett.

Istállónk setétes, fűtött folyosóról nyílt, az ajtók mind rácsosak voltak, a melyeken át mindig szemmel tarthattak bennünket. Anyám emlőivel kínálgatott, én pedig annyira buta valék, hogy szopás helyett csak szagolgattam. Egyszer anyám hátranézett és meglátta, hogy a főlovász felénk tart, aztán bekandit a rácsos ajtón.

— Halljátok, a Baba az éjjel megcsikózott, szólott az ajtót betaszítva. Aztán belépett és engem figyelmesen megnézegetett.

— Jer csak Farasie, nézd ezt a szarkafiút.

Ki akartam magamat karjaiból tépni, de az erőködés miatt térdre rogytam.

— Nézd csak a kis haszontalant, dörögött a főlovász.

Anyám aggódott bár miattam, nem bátorkodott védelmezni s csak mélyen sóhajtozott. A lovaszok körénk gyűltek s engem vizsgálgattak. Nevettek, élcelődtek köntösöm felett és mindenféle tréfás nevet akasztottak reám. Sem anyám, sem én nem értettük, a mit beszéltek.

Annyi tény, hogy családuknban én voltam az első tarka ló. Nem is gondoltuk volna, hogy ezért magunkat szégyelnünk kelljen. A mi pedig alakomat és erőmet illeti, már az első napokban megcsodálták.

— Úgy látszik, nagyon eleven portéka, alig birom tartani, beszélt tovább a főlovász.

Később jött a kocsis, nagyon elbámult a történeteken, sőt meg is volt ijedve.

— Ugyan kire ütött ez a szörnnyeteg, a tisztartó bizonyára nem fogja vele csúffá tenni a ménest? Ej, Baba, — te ugyan lefőztél bennünket. Ha csak holdas volna a homloka, nem tenne semmit, de ilyen foltos . . .

Az anyám most sem szólott semmit, csak a mint megszokta az ilyes alkalmakkor, sóhajtozott.

— De hát ki az ördögére is ütött? igazi paraszt gebe, beszélt tovább a kocsis — a ménesben semmi szín alatt sem szabad megtúrnai, csak gyalázatára válnék. Máskülönbén szép, nagyon szép, tette hozzá szinte lelkesülten.

Pár nap multán a tisztartó is meglátogatott. Kön-tösöm dühbe hozta és káromkodott, mint a záporoső. Látásomra mindenki indulatba jött, szitkozódott és azzal végezte mondókáját, hogy máskülönbén szép és derék csikó vagyok.

A telet anyámmal a jól fűtött, meleg istállóban töltöttük el. Nagy ritkán, ha nagyon szép volt az idő, tavasz felé, a mikor a hó olvadni kezdett, megsétáltattak a nagy udvaron. Itt ismerkedtem meg családommal, mondhatom, nagyszámú család voltunk. Itt láttam először a híres kanczákat, a mikor csikaikkal sétára vezették: az öreg Gallodkát, Mucskát, a Szmétánka leányát, Krasznu-cskát, a nyerges lovat. A szabadlevegőn nagyokat fűjtak, hengergöztek a friss szalmán, boldogan, gondtalanul . . .

Mai napig sem bírom feledni azt a nagy udvart, tele a legszebb kanczákkal.

Ti nagyon el fogtok bámulni, ha magamról azt állítom, hogy voltam fiatal és pajzán, pedig hát csakugyan voltam. Viasoperika is akkor még csak esztendő volt. Takaros, vidám kis kancza vala, ámbár — nem akarnám ezzel megsérteni — a legrutabb volt az egész ménesben. Ezt különben ő maga is elismeri.

Köntösöm csak az embereknek nem tetszett, a lovakat elbájoalta. Mindig körülöngtök, csodáltak, játsztak velem. Én meg hamar feledtem az emberek ócsárlásait és élveztem a sikereimet.

Rövid időn azonban megértem az első nagy bánatot és ezt anyám okozta. Tavasszal történt. A hó egészen eltakarodott, a madarak csicseregve szökdécseltek az ágakon, a levegő enyhe és balsamos volt, a mikor anyám velem sajtáságosan kezdett bánni. Megváltozott mindenben egyszerre. Az udvaron úgy enyelgett, úgy futkosott, a mint nem illett egy matronához. Azután meg csüggedt, mélabús lett, nyihogott, harapta kancza barátnőit és rájuk szökdösött. Engem is megszimatolt néha, de mindannyiszor hidegen eltaszított magától. Egy napon aztán a lovász kötőféken elvezette. Anyám nyihogott. Rányerittem és utána vettem magamat. Anyám azonban eltávozott, búcsú fejében vissza sem nézve reám. Farasié, a lovász, megragadott abban a perczen, a midőn anyám mögött az ajtót becsukták. Kiszakitottam magamat karjaiból és rohantam az ajtónak. Az ajtó be volt csukva; anyám nyihogását mind távolabbról-távolabbról hallottam. A nyihogás azonban nem nekem szólt; valami egyebet jelenthetett, a mit még nem érttem.

Nyerítésére egy más, hatalmas hang válaszolt. Később tudtam meg, hogy ez a hatalmas hang a I. Dobrié, a kit két lovász vitt vezetéken találkára anyámhoz.

Arra már nem is emlékszem, hogy Farasié mikor hagyott magamra. Nagyon levert voltam, megéreztem, hogy abban a pillanatban anyám elhidegült tőlem örökre.

— És mind ez csupán azért történik, mert foltos vagyok, átkozódtam magamban, eszembe jutván az emberek kárörvendő suttogása. Nyomban reá akkora düh lepott meg, hogy fejemet a falba vertem és bordáimat a

korlattal akartam betörni. A dühöngés tartott mindaddig, míg erőm kimerült és összerogytam.

Kis idő multán anyámat hazavezették. Jól hallottam már messziről könnyű, fúrge lépteit. A hogy az ajtót megnyitották, belépett, alig ismertem rá, annyira megváltozott: megifjúlt, megszépült. Ismét rám fűtt és nyihogott. Megértem belőle, hogy nem szeret többé, hogy a Dobri szépsége elbűvölte, hogy szíve csak érte dobog.

A találka közöttük néhányszor ismétlődött, mialatt anyám mind jobban elidegenült tőlem. Aztán a ménest legelőre hajtották. A legelőn nem remélt örömök vártak reám, megvigasztalódtam. Akadtak pajtásaim és barátnőim. Együtt, egy társaságban haraptuk a fűvet, nyerítettünk, mint a nagy lovak s farkunkat magasan lóbálva a levegőben, körülnyargaltuk anyáinkat. Ez volt a szép, boldog idő. Csodált mindenki, szeretett mindenki és megbocsátották bohóságaimat. És ez időtájban mentem át valami rettenetes dolgon.

Itt a vén ló mélyen fölsóhajtott. Pirkadott már a hajnal, az ajtó nyikorgott és megjelent az öreg Nesztor. A lovak kiállottak útjából. A csikós megnyergelte a vén lovat és a ménes kiment legelni.

VI.

Második éjszaka.

Este, mihelyest a lovak visszatértek a karámba, a vén gebe köré gyűltek, az meg folytatta elbeszélését.

»Augusztus havában aztán elválasztottak anyámtól s nekem a válás még csak nem is fájt. Tudtam már, hogy szíve alatt öcsöt visel, a híres Usszánt s hogy velem már igen keveset törődik. Még csak nem is voltam féltékeny a készülő öcs miatt, olyan közönnyel voltam anyám iránt, a minővel ő már régebb viselkedett irántam. Aztán meg jól tudtam, hogy a miután tőle elválasztanak, mindig ifjú pajtásaim társaságában lehetek, s hogy bolyonghatok velők naphosszant a réteken.

Istállós társam Mili volt, később híres háttas ló, a kit az a szerencse ért, hogy hátán hordozta a czárt s ezért vele egy képen örökítették meg. Akkor tájban még kicsi csikó volt; szőre sima és tündöklő, nyaka kecsesen hajlott, szárai finomak és egyenesek. Vidám volt mindig, szerette a játékot, szeretett pajtásaival elnyalzkodni és bohóskodott lovakkal, emberekkel egyaránt. Nagyon gyöngéd barátok valánk, együtt voltunk mindig, de ez a szép szövetség rövid ideig tartott. Azt már említettem, hogy mindig víg volt. Vidámsága természetes és könnyed vala. Kölyökszikó korától fogva szerette a kis kanczákat és udvarolt nekik. Velem sokat mókázott, mert én ügyetlen és tartózkodó voltam. Balszerencsémre, példája eltántorított, kezdtem udvarolni és szerelmes lettem. Ez a korai szenvedély aztán más irányt adott sorsomnak.

Im, szerelmem története pár sorban.

Viasoperika egy évvel nálam idősebb volt s mindig zavartalan jó barátságban éltünk. Ősz felé azonban azt vettem észre, hogy kerülni kezd . . . De nincs bátorságom elmondani ezt a nekem nagyon szomorú történetet. Ő még bizonyára emlékszik, milyen végzetes szenvedélyvel habarodtam bele. A mikor végre a szenvedély erőt vőn rajtam, a lovászok ránk ütöttek, őt elkergették, engem megkorbácsoltak.

Estére engem külön zártak. Kétségbeesetten nyihogtam egész éjen át, mintha sejtettem volna a csapást, a mely reám várakozott.

Másnap reggel a tisztartó meglátogatott az istálló-mester s egy lovász kíséretében. Mindhárman egyszerre beszéltek és hevesen gesztikuláltak. A tisztartó szidta az

istálló mestert, a ki váltig mosakodott, hogy ő semminek sem oka, a lovászok voltak hanyagok. A dühös tisztartó mindannyinak korbácsot ígért, ha a kis ménekre jobban nem vigyáznak. Ezt megígérték erős esküvéssel, aztán magamra hagytak.

Ez egész dologból egy kukkot sem értettem, de azt tudtam, hogy valamit forralnak ellenem.

Másnap aztán lettem azzá, a mi vagyok s azóta többé nem nyeritek. Egyszerre közömbös lett nekem a világ. Eltemetkeztem szomorú gondolataimba. Az első napokban annyira csüggedt voltam, hogy sem ettem, sem ittam; a mi pedig az enyelgést illeti, többé nem jöhettek kisértetbe. Nagynéha kedvem szottyant ugyan, hogy rúgjak egyet, nyerítsek harsányan, száguldjak pajtásaim körül; de mindjárt eszembe jutott az is, hogy nincs miért, hogy céltalanul tenném s ilyenkor mélyebben csüggesztettem le a fejemet.

Egy estén a lovász, nyakamra hurkot vetve, akkori sétáltatott meg az udvaron, a mikor a ménes hazatért. Messziről észrevettem a porfölséget, a mit fölverték s távolról fölismertem, némely kancza árnyékát. Mélán hallgattam robajukat, vidám nyerítésüket. Megállottam s bár a hurok pogányul szorított s nekem pokoli kínokat kellett szenvednem, azzal a mohó kíváncsisággal néztem a ménest, a melylyel nézni szoktuk örökre elveszített boldogságunkat.

A mint közeledett a ménes, fölismertem egyenként egykori barátnőimet. Azok kíváncsian, fürkészve tekintettek reám. A lovász rángatott teljes erejéből a huroknál fogva, de én nem törődtem vele. Megbódultam, kezdtem ugrálni, nyeríteni, hangom azonban nagyon furcsának, nagyon nevetségesnek tetszett. A kanczák ugyan nem kaczagtak le, csak udvariasan elfordultak tőlem. Rájöhettek, hogy szánnak. Nagyon kómikus figura lehettem. Sovány, vékony nyakamon roppant roppant fej lógott. (Egész testben roppant sovány voltam.) Lábszáraim szerfölött hosszúaknak tetszettek, járásom nevetségesnek tűnhetett föl, a mint a lovász körül ügetni kezdtem. Nyerítésemre semmi választ sem kaptam, az egész ménes közös akarattal fordult el tőlem. Egy pillanat alatt világosság támadt bennem és megláttam az örvényt, a mely engem a ménestől örökre elválaszt. Csüggedten ballagtam a lovász után a vezetéken és nem emlékszem, hogy jutottam az istállóba.

Kora ifjúságom óta volt hajlamom a melancholiára, a töprengésre; balsorsom ezt a hajlamot nagyon megizmosította. Foltos szőröm miatt annyira gyűlöttek az emberek, helyzetem a ménesben másként is olyan volt, hogy mielőtt meg birtam volna érteni, már sokat és komolyan töprengtem az emberek igazságtalansága fölött. Mélyen lehangolt az anyai szeretet állhatatlan volta és a szerelem természete egyaránt. Megpróbáltam világos képet alkotni magamnak arról a sajátságos állatfajról, a melynek ember a neve. Iparkodtam cselekedeteikből megfejteni jellemüket.

Ez télen történt az ünnepek alatt. Ilyenkor egész napon át nem kaptam sem ételt, sem italt. Csak később jöttem rá az okra; ilyenkor mindenik lovász holt-részeg volt. Történt egy ilyen napon, hogy a lovászmester körüljárva az istállókat, benyitott hozzám is és észrevette, hogy koplalok. Roppantúl fölindult gondviselőm ellen, a ki nem volt sehol és haragosan ment el. Másnap, mikor a lovász ennem adott, észrevettem, hogy halálsápadt, hogy egész testében beteg. A szénát haragosan lökte a kosárba. Orromat nyájaskodva tettem a vállára, ő meg olyat ütött rá, hogy beleszédültem. Ez még nem volt minden, dühösen hasba rúgott és fogait csikorgatva dörögte:

— Ha nincs ez a rühes, hát semmi bajom!

— Hogyan? kérdezte a másik lovász.

— Mert a gróf lovaival nem törődik; de az övét bezzeg kétszer is megnézi napjában.

— Hát valóban neki adta ezt a tarka dögöt?

— Hogy adta-e neki, vagy az megvette tőle, nem tudom; de azt tudom, hogy a gróf lovai akár éhen dögölhetnek, egy szót sem szól. Ha azonban az ő kölyökcsikaja nem rág mindig, úgy más nóta járja. Azzal kezdte, hogy feküdjem le és megkorbácsoltatott. Mondhatom neked, hogy az az ember nem keresztyén, több szívvel van az állat, mint az ember iránt. Azt mondják róla, hogy nincs megkeresztelve. Maga számlálta az ütéseket. A tisztartó soha sem korbácsoltatott meg ilyen pogányul; egész hátam merő egy seb. Lelkemre mondom, hogy az az ember nem keresztyén.

Világosan megértettem, a mit beszéltek a korbácsról, meg a keresztyén jrgalomról. Az már nem volt ilyen világos, mit jelentsen ez a szólam: az ő kölyökcsikaja, de azt mégis kiéreztem, hogy közte és köztem valami viszony van. Hogy ez a viszony minő természetű, azt még nem tudtam. Csak akkor kezdtem megérteni a dolgot, a midőn a ménesből, a többi lovak közül, kitiltottak.

Ez a kifejezés: *lovam*, nekem olyan képtelenségnek tetszik, mint ha azt mondják: *földem, levegőm, vizem*. De azt meg kell vallanom, hogy mély, kitörülhetetlen benyomást tőn reám. Azóta is sokat gondolkoztam fölötte, de csak későn értettem meg, a mikor az embereket tapasztalásból, teljesen ismertem.

Mert — lássátok — az embereket nem tények, de szavak vezérik. A helyett, hogy így vagy amúgy cselekednének, beszélnek így meg amúgy, olyan kitételekkel, a melyeket már megállapítottak maguk között. Kifejezéseik közül kivált e két szóról: az *enyém*, az *enyém*, tartanak nagyon sokat. Használják is derűre-borúra, rámondják bármire: a földre, az emberekre, sőt reánk — lovakra is. Egészen szokott dolog, beszélvén valamiről, hogy hozzátegyék e szót: az *enyém*. És az, a kinek hatalmában áll sok mindenről, hogy az *enyém*, azt tartják maguk között a legboldogabbnak.

Hogy min alapszik ez az okoskodásuk, nem tudnám megmondani. Hosszas időn át abban a hiszemben éltem, hogy mindennek az érdek az oka, de ma már nem hiszem többé! Im, az ok, a miért nem hihetem. Sokan mondták már rólam is, hogy a sajátjuk vagyok; és nem törődtek velem soha. Ennem nem ők adtak, és nem ők takarítottak. Ez idegeneknek volt a kötelessége, a kiknek nem voltam tulajdona: a lovászoknak és a kocsisoknak.

Bizony hosszú idő telt el, a mig valamennyire tisztába jöttem az *enyém* szóval, a mibe az emberek olyan görcsösen kapaszkodnak. Most már merlek titeket biztosítani arról, hogy az a szó csak undok állati ösztönt jelent, bár az emberek azt hiszik, hogy vele olykor érzést, máskor tulajdonjogot jelölnek meg.

Az ember azt mondja: *házam* és nem lakja; a kalmár: *boltom* és soha lábát sem teszi bele; máskor, hogy: *posztó-raktárom* és raktárából soha egy sing posztót sem használ föl a maga szükségére. Aztán vannak emberek, a kik így beszélnek: *földem*, bár azt a földet nem látták soha. Sőt az *enyém* szót alkalmazzák a maguk fajtájára is, olyan emberekre, a kiket nem láttak soha és a kik iránt minden elképzelhető, minden lehetséges igazságtalansággal viselkednek. Mondják azt is, hogy a *feleségem*, a mikor olyan asszonyról van szó, a ki az illetőnek tulajdona ugyan, de nem ritkán egy más férfiúval él.

(Folytatás következik.)

Simor János

esztergomi érsek, Magyarország bibornok primása, első dignitarius az országban, pénteken a reggeli órákban, öt napi betegeskedés után elhunyt. A múlt vasárnap betegedett meg: rendes sétáján, az esztergomi residentiális palota kertjében, erősen meghűtötte magát. Simor pár hét múltán ülte volna meg primássága huszonötödik évfordulóját, a mire nagy örömmel készült. A sors megragadta tőle ezt az örömet. Túl a hetven esztendőn még mindig egészséges és erős aggastyán volt. A primási széken egyetlen elődje sem töltött oly huzamos időt, mint ő, és rajta kívül csak két primás viselte ezt a méltóságot valamivel tovább huszonnégy évnél. Nemcsak az egyháznak veszteség elhunyt, de a koronának s a magyar közéletnek is. Az udvarnál nagy kegynek örvendett, neki jutván az a szerencse, hogy királyllyá avassa nagy idők után az első alkotmányos magyar királyt.

Szerény sorsból emelkedett fényes állására. Székesfehérvárrt született 1813. augusztus 23-án, mint iparos szülék gyermeke; ott és Budán kezdte meg iskolai tanulmányait, 1828-ban pedig az esztergomi egyházmegye papnövéndékei sorába lépett. Pozsonyban, Nagy-Szombatban, a bécsi Pázmáneumban végezte papi tanulmányait. 1836-ban pappá szentelték s a következő évben budapest-terézvárosi káplán lett. Itt másfél évig működött, aztán az egyetem hittani karához nevezték ki tanárnak és hitszónoknak. 1840-ben a Pázmáneumba tanulmányi felügyelőnek, két évvel később bajnai lelkésznek, 1846-ban esztergomi hittanárnak, 1848-ban pedig érseki titkárnak, innen 1850-ben a bécsi Augustineumba hívták meg tanulmányi felügyelőnek s ugyanekkor udvari káplánná is lett. Egy évvel később az osztrák kultuszminiszteriumban osztálytanácsosi, majd miniszteri tanácsosi állást töltött be, székesfehérvári kanonokságot is kapott, 1857-ben pedig a győri püspökké lett. Tíz évig ült a győri püspöki széken s kevéssel a magyar alkotmányos miniszterium megalakulása előtt, 1867. január 20-án nevezte ki ő felsége Simor Jánost esztergomi érsekké és Magyarország hercegprimásává. Érsekségi ideje alatt négy millió forintnál többet adott templomok, iskolák építésére, csekély javadalmu lelkészek és káplánok segélyezésére, számos új iskolát alapított, különösen pedig sok leányiskolát. Esztergomban, Székesfehérvárrt, Nagy-Szombatban árvaházakat 100—250,000 firt alaptökével.

Bőkezű pártfogója volt az egyházi művészetnek. Több száz-ezer frtnyi áldozattal fejezte be az esztergomi bazilika teljes kiépítését és földszítését; új érseki palotát építtetett, gazdag képtárt, műgyűjteményeket szerzett, restauráltatta a Szent-István és Bakács-kápolnákat, gyarapította az érseki kincstárt s nagy költséggel kiadta az esztergomi egyházmegye »Monumentá«-it, mely a magyar történetírásnak becses forrásmunkája.

Neve és emléke mindenha élni fog nagy alapítványaiában!

Innen-onnan.

Negyedik színház. A sándor-utczai országos játékszínen az előadásokat ismét megkezdték. A nagy stylú kulisszarepegetők még csak most készülnek a »*Consuláris bíráskodás*« című, közjogi conflictusos drámára s a »*Közigazgatási reform*« című tragédiára — melynek végén, mint egyfelől hírlik, az ezeréves vármegye, mint másfelől hírlik, az alig egy éves kormány hal meg bengáliai világitás mellett. — Addig is egyelőre ártatlanabb fajta, erkölcsös vígjátékok kerülnek színe. E hét egész repertoírját például a »*Kisded-óvás, vagy a gyermekek fohászsa*« című szelíd darabocska képezte. Olyanféle színpadi termék ez, mint például a százesztendei pihenés után ismét deszkára került »*Igazhízi, egy kegyes jó atya.*« Természetesen, azért a sándor-utczai új darabra, minden enyhe kezdetlegessége daczára is, rá van nyomva modern, fölvilágosodott korunk bélyege. A XIX. század utolsó szakának legnagyobb kérdése: a fele-

keseti kérdés — persze vígjátéki complicációban, — az erkölcsös új darabból sem maradt ki, sőt jóformán ez teszi annak tulajdonképeni tartalmát. Az tudniillik a bonyodalom, hogy míg a darab hőszereplői azért török-zuzzák magukat; hogy minden kiseded uniformiter foháskodjék a kisededben az éghez (a mi állítólag igen fontos közérdek), addig az intrigua vívói azon dolgoznak, hogy minden kiseded külön-külön foháskodjék az ő felekezetének speciális istenéhez (ami állítólag még fontosabb közérdek). Vannak tehát monotheisták, a kik szerint csak egy isten van és az csak egy nyelvet beszél s így csak egyetlen volapük fohászt ért meg; vannak viszont polytheisták, a kik szerint van magyar isten, német isten, tót isten, rác isten, oláh isten, rusznják isten, katolikus isten, kálvinista isten, lutheránus isten, óhitű isten, unitárius isten és zsidó isten — s ez mind csak a saját külön nyelvét érti meg. Ezek a mono- és polytheisták küzködnek egymással s mindenik küzdő fél a maga módja szerint akarja üdvözíteni a megóvott kisededeket. A kisededek ezenközben élnek szeretetreméltó, ártatlan istentelenségükben, mint ezelőtt. Sirnak felekezeti különbség nélkül valahányszor éhesek és valahányszor száraz fehémenüre van szükségük. Mosolyognak, kacagnak, bohóskodnak és pajkoskodnak, valahányszor jól laktak és jól érzik magukat. A kis gonosztevőknek eszükbe se jut foháskodni se így, se amúgy. És mégis akadnak bolond poéta lelkek, akik fogadni mernének rá, hogy egy olyan kis istentelenség nevetése, vagy sirása, minden bölcs tanfohásznál biztosabban és könnyedebben repül fel az égbe s hamarabb találja meg azt, a kit »a bölcs lángesze föl nem ér s csak titkon érző lelke óhajtvá sejt.« A gyermek az még nem bölcs.

*
*
*

A nagy reform. A közigazgatás reformjának tervezete nagy és általános vonásokban végre elkészült s meg is jelent a »*Nemzet*«-ben. Mikor az állami administratio hívei elolvasták, azon kezdtek töprengeni, miként is hajlítsák oda meggyőződésüket, hogy ezt a reformot pártolhassák. Mikor pedig a vármegye hívei olvasták el, azon kezdtek töprengeni, miként is haragudjanak meg nagyon ezért a reformért. Mert hát mégis csak meghagyja ez a reform a vármegyéből azt, a mi nem korhadt és mégis csak azt üti agyon a vármegyéből, a mi korhadt. A reformerek most trainirozzák magukat a tetszésben, az anti-reformerek pedig a nemtetszésben. És a training a fő. Bizonyosak lehetünk a felől, hogy mire rákerül a sor, a reform mindenkinek tetszeni fog, a ki határozottan akarja, hogy az neki tessen; de mindenki el lesz ellene keseredve, a ki szilárd akarrattal tör arra, hogy az neki ne tessen. A pártatlan magyar azonban meg lesz elégedve a reformmal, de elégedetlen lesz önmagával. Hát mindössze is csak ez volna, a miért ő évtizedek óta roppant izgalomban van? Hát az volt az ő összes baja, hogy tekintetes kis- és nagy-somkúti Somkúthy Kutén főszolgabíró urat ő választotta meg? És mindjárt jobb lesz a termés és kevesebb az adó, száj- és körömfájás meg a többi calamitás, mihelyt tekintetes kis- és nagy-somkúti Somkúthy Kutén főszolgabíró urat a miniszter nevezi ki? Hát persze, persze, ez a reform kétségkívül egy kitünő omelette, hanem egy kicsikét tulságosan nagy lármát csaptunk érte. Ámde többet akarunk annál, a mit kapunk? Ha igen, csak parancsoljunk — és meleg eső esik. Reform aerát élünk, kaphatunk több reformot is. Nem, nem, — elég ennyi. Akarni sem tudunk többet. Csak úgy érezzük magunkat, mint a körösi ember a tengeren. Körülpillantott: jobbra, balra, elül, hátul nem látott egyebet, csak vizet, vizet, a láthatár minden végéig csak vizet. »Nos, hogy tetszik?« — ébresztí fel merengéséből a hajós kapitány. — »Nagy, nagy, — felelé kissé csalódottan a körösi ember — de én mégis nagyobbannak képzeltem.«

*
*
*

A képviselőház naplószerkesztői állására — a mely állást Deák Ferencz tudvalevőleg abból a kegyes czélből is creálta, hogy az országház idősb és érdemesebb magyar íróknak nyújtson vele sinecurát — Péchy Tamás képviselőházi elnök Szádeezky Lajost nevezte ki. Ebből csak az következik, hogy Péchy Tamás sem az irodalommal, sem az érdemekkel nincs éppen tisztában.

A nagy hó. Ez kétségkívül még nagyobb, mint a nagy reform. Sőt minden bel- és külpolitikai kérdés közt ez időszerint a legnagyobb. Minden kérdést meg tudunk oldani, de ezt az egyet csak az *idő oldhatja meg*. Félő, hogy ez a megoldás egy kissé nagyon is gyors lesz. Az idő rettenetesen független tőlünk. Se bizalmatlanság szavazatainktól nem tart, se bizalmi szavazatokkal le nem kenyerezhetjük. Enquèteken nem kéri ki tanácsainkat. Sem atyafiságos, sem osztály- sem egyéb tekintetek nem feszélyezik. A legotrombább megoldás után sem fogjuk megbuktathatni. Úgy cselekszik, a mint épen eszébe jut. S az egész világrészt egy óriási hótenger borítja. Mi lesz, ha ez egy pár mosolygó nap után víztengerré változik át? Minden folyó medre a forrástól a torkolatig egy-egy ijesztő jégtorlasz. A partok mentén még a tengereken is korcsolyázni lehet. Mi vár ránk, ha ezt a megdermedt kérdést egyszerre, kiméletlenül megoldja az idő? Tehetetlenül áll a roppant hó és jéghalmok között az egész világ — és várja a fatumot. Tehetetlenül? Mégsem egészen. A budapesti főkapitányság dicséretreméltó kivételt képez a fatalisták között. A dunai jégtábla multkori recscsenése éber energiára költötte. Mindent megtesz a hó-calamitás elhárítására. A napokban is hatszáz gögös házmestert büntetett meg 5—5 frtra, a miért nem lapátolták kellő buzgalommal a havat. A világ meg van mentve!

*
* *
*

Két derék halott. A buzgó P. Szathmáry Károly az egyik, a nemes gróf Csáky László a másik. Az első egész életén át a kisdedóvás ügyéért dolgozott s le kellett hunynia szemét, mielőtt az *igéret földjé*t, a kisdedóvási törvényt színről-színre láthatta volna. A másik szívvel-lélekkel szerette a vármegyét s lehunya szemét örökre, nehogy meglássa, mint üti agyon a közigazgatási reform a *vármegyét*. Az ellenzékieskedő dämon azonban nem ismeri el, hogy az első épen rosszkor, a második pedig épen jókor halt volna meg. Az ilyen kisdedóvási törvényért — csufolódik a dämon — életben maradni nem lett volna érdemes; viszont az ilyen megyei reform miatt bátran élhetne a vármegye barátja tovább.

*
* *
*

506,061. Fényes fővárosunk lakosainak számát mutatják ezek az arab jegyek és semmi mást. Az 506,061 ma nem lehet se forint, se krajczár, se tényező valamely matematikai műveletben, — ma féreérthetetlen s ma mindenki tudja, hogy szóval is *ötszázhatvanhatvanegy*, csakis annyit jelent, hogy az *eleven Budapest*. Impozáns, nagyszerű — szám s még hozzá az az egyes a végén pikánssá is teszi. Ki is az az *ötszázhatvanhatvanegyedik*? Valamennyien, a kik Budapesten lakunk, édelegetünk abban a büszke meggyöződésben, hogy: «én!» A minthogy kinek-kinek meghazudtolhatatlan dicsősége immár évtizedek óta, hogy kortársa Dolinay Gyulának. Nem minden föl-emelő érzés nélküli dolog azt elképzelni, hogy az esetben, ha «én» Sylvester estélyén kilóvasutaztam volna Rákos-Palotára punchozni, akkor Budapestnek lakossága csupán 506,060 lélek lesz vala és nem: épen 506,061. Különben, a mint értesülünk, csakugyan van egy lélek, a ki több joggal arrogálhatja magának az *ötszázhatvanhatvanegyedik*séget, mint mi többiek. Sylvester éjjelén türelmetlenül kopogtatott a gólya — mint évenként egyszer rendszeren — a háromdobutczai Kohnék ablakán. Pontban éjfélkor megérkezett a kis Mórička. Ez az igazi *ötszázhatvanhatvanegyedik*. Őcsikéje, a kis Samu már megkészt, egy percczel utóbb érkezett meg s így már a mult évi állományhoz nem számít, Mert hát ikrek voltak már megint, mint a háromdobutczai Kohnéknál rendszeren. Nagy az ő érdemük Budapest lakosságának szaporodása körül!

*
* *
*

A megnépszámlált ministerek. Az «Egyetértés»-nek, melynek ilyesmi mindig sikerül, most is sikerült megcsipni, lemásolni és kiadni a ministerek népszámlálási lapjait. Közöséges halandóknak vizsgálására szolgálhat nemcsak az, hogy a ministerek is csupán *nép-számba* jönnek, hanem az is, hogy a ministerek épen úgy nem

értették meg a népszámlálási lapok érthetetlen, vagy több értelmű kérdéseit, mint mások. Így pld. *illetékességi* helynek valamennyi a lakhelyét vallotta be, a mit más halandók is épen így cselekedtek, habár a lakhely és az illetékességi hely közt sok és nagy különbség van. Hogy csak egyet említsünk: lakhelyét mindenki tudja, illetékességi helyét nem tudja senki. Arra a kérdésre: «*önáll-e az illető, vagy szolgál-e?*» — a derék *Wekerle*, ki valóban érezheti, hogy ő a hazának folytonosan szolgálatokat tesz, büszkén oda írta feleletül, hogy *ő önálló szolgál*. Önállósága bizonyosan gondolkozására vonatkozik, a szolgálata pedig finanziaális érdekeinkre, melyeknek még sose volt ügyesebb és hivebb szolgálója. Néhány minister, *Szapáryval* az élükön, az anyanyelvén kívül tudott *hazai* nyelvek közé odairta a *franciájt* is, bizonyosan arra a sok csinos schweitzzi *bonne-ra* gondolva, a ki itt, e hazában is ezen a gyönyörű román nyelven csi-csereg. De azt a román nyelvet, a mely valóban hazai, csak Bethlen gróf beszéli. Baross ellenben a tót nyelv tudásával nem álk collégái közt egyedül, mert *Csáky* Albin gróf szintén bevallotta, hogy: tud tótul. Németül minden miniszterünk beszél, az anyanyelve azonban valamennyinek, még *Fehérváry* bárónak is a magyar. Honvédmiszterünk tudvalevőleg jól beszél ugyan magyarul, hanem azért, mi tagadás benne, könnyebben esik neki a német szó. Egy ellenzéki, aggregény képviselő e napokban ebből egy kis borsot is akart törni a honvédmiszter orra alá, a klt az országgyűlési folyosón éppen német beszéden kapott rajta. «Éj, ej, kegyelmes uram, te a német nyelvvel élsz, de azért mégse ezt vallottad be anyanyelvedül.» A honvédmiszter ripostja rögtön készen volt: «Hát pajtás, te is a szeretőddelel élsz, még se vallod be; — igaz, hogy anyád is lehetne.» Minden nevető egyszerre a «schneidig» miniszter pártján volt, a ki támadójának nagyon is az elevenére talált. Mert köz-tudomás szerint valósággal nincs különben az a dolog, mint a hogyan a honvédmiszter mondotta.

V i l m a.

Te és az orthographia
Egymásnak szörnyű vesztet
Esküdtetek s te már amaszt
Lehóhétkötelezted.

S mit írsz, hibás bár: hü, igaz,
Művészi — bárha kontár.
S szeretlek, a »szeretlek«-et
Két »t«-vel is írod bár.

Ah! volt szeretöm, egyszer, úri fajta,
Művelt okos leányka,
Soha sem ejte tollhibát,
Volt mistresse, gouvernántja.

Tanult sokféle tudományt
S a világegyetemben
Eligazodott mindenütt,
Beszélt sok tarka nyelven.

Magyarul imádtá istenét
(Szida ugyanúgy); taliánul
Dalolt tüzes románczokat,
Mijákolt francziául;

S búcsúzott tőlem angolul
Rövidke híradással,
És összetépte szívemet
Korrekt helyesírással.

C é l i ő.

Nemzeti színház.

(*Királynék harcza.* (István vezér.) Történet 4 felvonásban. Irta: Rákosi Jenő. — Első előadása a nemzeti színházban 1891. január hó 23-án.)

Rákosi Jenő történetnek nevezi új szindarabját s a szövegkönyvhöz írt elöljáró beszédében a következőket írja a *királynék harcza*-ról: «Ez a darab nem dráma oly értelemben, hogy valamely hős cselekvéseit tárgyalja egy egységes mese keretében. Ez a szindarab ellenkezőleg csak drámai képek sorozata, inkább dramatizált-história, semmint historiai dráma, melynek az egység némi látszatát csak a küzködő személyek azonossága kölcsönzi.» Majd odább azt mondja, hogy a *királynék harcza*-ban nincs szó «befejezett drámáról, egységes drámai akcióról, bevégezt történetről» s hogy ő, midőn e munkáját megírta, «a magyar történelemben a történeti dráma megírásának módjait, eszközeit és formáját kereste.»

Ezt jó előre tudni. Az olvasót e figyelmeztetés megóvja egy és más csalódástól, a minék az a haszna is megvan, hogy nem kedvetlenedik el idejekorán, hanem megőrzi fogékonyságát a darabnak amaz érdekessége iránt, melyet az előszó ígér. Kár, hogy ezt az elöljáró beszédet a színházban nem olvassák fel; s a néző már nem tájékozódik olyan könnyen, mint az olvasó. Neki túl kell esnie egy olyan deceptión, a melytől az olvasót megkímélte szerzőnk. De lehet, hogy jó kedvében van s nem kívánja meg az egységes drámát; a dramatizált krónikának is meg lehet a maga érdekessége. Lássuk tehát a történelmi képeket.

Első kép. 1260-ban vagyunk, Stiriában, egy erdőszélen, a honnan Pettau tornyos városa látszik. Egy barátcsuhába öltözött embert találunk magunk előtt, a ki szétvert hadak züllött maradványának mondja, magát — tudva levő, hogy csuha nem teszi a barátot — s a ki öt vagy tíz percz alatt olyan alaposan hozzá fog a cselekvéshez, hogy derekasan fölkelte érdeklődésünket. Mindenekelőtt elveszi egy paraszttól a kenyérét s euphuisticus ízű élczekkel fizet érte, aztán szétver három cseh vitézt s elveszi tőlük a levelet, melyet Pettauba akartak vinni; majd megment egy papot, a kit a flagellánsok megsütni készültek; viszont a flagellánsokat megvédelmezi a goromba kezű Hertneid úrral szemben; s midőn a nevezett pettaui gróf, arra a hírre, hogy magyar és kún csapatok törtek a völgybe, odább áll, védeni a várost, a mi emberünk neki esik az érkező kún csapatnak s egy kún vitézt mindjárt hamarjában leterit a földre. E pillanatban érkezik István vezér, a kisebbik magyar király, mert a «nagyobbik», mint emlékezni méltóztatnak: IV. Béla. A vezér. kérdőre fogja a barátot, a ki kegyelmet kér tőle s hivének mondja magát, hogy hát kicsoda voltaképpen?

István. Ki vagy, a ki
Magát enyimnek mondja s megöli
A mi enyim?

Joakim. Én helytartód vagyok,
Számodra őrzöm Pettau városát
S a stájer tartományt.

István. Kitől vedél
E hivatal, melyet mi nem adánk?

Joakim. Két főfőrangú írta levelem
Kiséretedből: hűség s bátorság.
Fejedelmi herczegem, szép seregdből.
A melyet itt ért végső pusztulás,
S melyért most boszút állni térsz ide,
Én egy vitéz vagyok. Itt egy barlangban
Lakom, ez erdőben védem magam,
Őrzöm jogod, vigyázom városod,
És várom visszatérned, ellenid
Pusztítva. Barlangomban fekszik néma
Tanúja annak, hogy mint végezem
A tisztemet: egy cseh vitéz, a cseh

Király küldötte a stájer urakhoz.
Im a levél, mit tőle elvevék:
Minden betűje ármány s árulás.

István. Mi a neved
Vitéz, s a nemzetséged?

Joakim. A nevem! —
Brebiri lányékból eredtem, e
Nemzetség vére vérem; de apám
A szerelem, nevem anyám neve.
Titkon és tiltott módon jöttem e
Világra; gróf Zsuivits, jó embered,
A nagybátyám lehetne. Őt, a kit
Te tettél helytartóvá Stiriában,
E tartományból az erő kiverte;
Én, kit nem tiszt, se hivatal, hanem
Hűség köt hozzád, föntartám magam
Itt hűségemben, s őrizém jogod.

István lovaggá üti a vitézt s nevet is ad neki: a Pektári Joakim nevet, Pettau városától. Majd elolvassa a levelet, melyből kiderül, hogy Ottokár, a cseh király «csejt koholt ellene s a stájer rendeket csábítja tőle.» Éppen jókor jött; ha késik, Stiria végkép elveszett. De im, jó Ulrik érsek, a pápa követe s jelenti, hogy Pettau és Stiria önként meghódol. István a jó hírrel Budára küldi Joakimot s meghagyja neki, hogy védője legyen Erzsébet királynénak, István feleségének vagy tán nem is hagyja meg ezt neki, csak Pektári gondolja úgy. Szóval, Pektárit elveszítjük szem elől s alig, hogy eltávozott István e jó szelleme, kisül, hogy baj van. A meghódolás csak csel volt; az érseket rászedték s a stájer urak azóta már be is kerítették István hadát. Hertneid jó csapataival; István leteriti a grófot, de a völgyből tizszeres erő közeleg: a cseh Ottokár emberei. István fogadkozik, hogy keresztül gázol stájeron és csehen s hogy meg sem áll Prágáig. A függöny legördül.

A kép mozgalmas, de keveset mondó. Igazi érdeklődésről még nem lehet szó. Mi lesz a «Királynék harcza»-val?

Második kép. Ime, itt a királynék harcza. (Ámbár a «perpatvar» szó kifejezőbb volna.) A nyulak szigetén vagyunk. Mária királyné és menyje Erzsébet, István felesége, sehogy se tudnak egymással megférni. Az öreg nagyságos asszonynak nem tetszik a kún hölgy; úgy találja, hogy menyje csak cifrálkodik, nem kesereg eléggé az ura után s a mi fő, nem fékezi a nyelvét vele szemben. A kis nagyságos asszony pedig úgy találja, hogy a szolgálókat se korholják többet mint őt. A kép elején tanúi vagyunk egy ilyen házi zivatarnak, mely, mint halljuk, mindennapos a nyulak szigetén. Anna, Ratiszlávné herczegasszony, Béla király leánya szintén jelen van s természetesen anyja pártjára áll, fiával, az ifjabb Béla herczeggel, a király unokájával egyetemben. A fiatal ember, anyja és nagyanyja védelmében, szintén rátámad a kún asszonyra. De jó Pektári s nem hagyja az asszonyt. Összeszólalkozik az ifjabb Béla herczeggel, majd kardra mennek; s a király unokája elesik. A hűséges Pektári kissé elhamarkodta a dolgot. Mindjárt megtudjuk, miért.

Változás. Béla király követeket fogad: Brandenburgi Ottót, Ottokár követét, meg a tatár khán követeit.

Béla. Megértettem, urak, szándéktokat.
Te, Brandenburgi Ottó, Ottokár
Király részéről jöttél. A király
Házasság útján lépne szívesen
Velünk baráti frigyre. A tatár
Kán nemkülönben nőt keres minálunk,
Vagy vőlegényt kisasszonya számára,
S szövetséget ajánl. Nekünk az ég
Valóban bő áldást adott gyermekben.
S a számból jut keletnek könnyen és
Nyugatnak is. De ha keletnek adnék,
Nem lenne nyugtom nyugaton s nyugotnak
Adván, emitt nem lenne keletem.

A tatár kívánságát bajos teljesíteni, mert «messze Italiában él egy *szent öreg*; ajkát megnyitja s az ország békéjét *feldúlja* egy szava.» Ottokárét még bajosabb, mert a cseh király Margit királykisasszonyt kéri, a ki apáczja. S az öreg úr úgy nyilatkozik, mint Beniczky intendáns: előbb alszik a dologra egyet. Jönnek a halálra rémült s boszút lihegő királynék, a kik Pektári életét kívánják. Erzsébet igyekszik a túlbuzgó embert védelmezni; elmondja, hogy Pektári az ő érdekében lépett közbe s csak önvédelmében ejtette el a fiatal embert. Béla király vasra vereti Pektárit, a ki, úgy látszik, valóban hirtelenkedett egy kissé, mert ime betoppan maga István vezér. Ha egy félórával előbb érkezik, a fiatal ember bátran élve maradhatott volna. De hát IV. Béla házában bőséges az áldás; az unokából jut is, marad is. István elmondja, hogy Stiriában megverték (1); az árulás, a csel és ármány elfoglalták tartományát. A cseh Ottokár felkoncizoltatta húszezer emberét. És ime, Ottokár most sógorául kínálkozik. De mért van Pektári lánczban? Elmondják neki. István kéri az öreg királyt, hogy vétesse le Pektáriról a lánczokat.

István. (Annához.)

Fiad, öcsém, szülőink unokája
Nem tette jól, hogy karddal arra támadt,
Ki jött az én nevemben, követem
Vala, ki én valék magam, kit én
Vágnék le, asszonyát ha meg nem védi.

Béla igazat ad neki. Pektáriról leveszik a lánczokat; az incidens be van fejezve. Spongyát rá! Következik az Ottokár dolga; István szemére hányja a követnek stirii fiascóját. Ottó úgy véli, hogy ezért Stiriára kell vetnie és nem Ottokárra; István rátámad, hogy Stiria csak a kéz volt, mely ütött, az elme, mely vezérlé, Ottokár volt. Kezében a bizonyíték: Ottokár levele! A követ nem tudja, mit mondjon.

A levél

Lehet koholva, és a hír lehet
Hazug. Itt láttad, a saját körödben,
Saját vérednek mérges habja mint
Pecskendezett szét vészt és háborút
Közöttetek!

Béla.

Jó, láttam! Ámde láss
Ki láttad ezt, csodát is itt körömben,
Ha Ottokár békén nem hagyja stájer
Földünket s esküvel magát le nem
Köti békére: akkor földjeit
Én gázolom meg szörnyű hadsereggel.
Ez az üzenetem kérésire.
De mert hadat szerencsével so'sem
Vihet, ki békét otthon tartani
Nem képes, láss, ki láttál zendülést,
Köztünk keresztény megalázkodást
S békét közöttünk. Jer királyi nóm!
Jer oldaladra. S térdre, gyermekek!
Erzsébet, István és vérző szívvel
Leányom, Anna: hulljatok egymás
Nyakába s térdre Isten s trón előtt.

Erzsébet. Anyám! (Mária elé térdel.)

István. Testvérem!

Anna. Alugyál fiam!

(Összeölelkeznek.)

Béla király. Sápadj el, Ottokár, holott ezt látod:
Magán ki győz, meggyőzi a világot.

A harmadik képben ismét egy Béla herceg okoz galibát, a középső Béla, IV. Bélának a fia. Folyik a háborúság Ottokárral. A két ellenséges sereget a Morava folyó megáradt tükre választja el egymástól. Sem a magyarok nem kelhetnek át a folyón a csehek láttára, sem a csehek nem úszhatnak át s így az ellenséges seregek lomhán vesztegelnek. Mialatt a két tábor farkasszemet néz egymással, a Pektári kúnjai becses hadi-

zsákmányt ejtenek. Hatalmukba keritik a kis Gundát, brandenburgi Ottónak, Ottokár egyik legfőbb emberének a lányát. Ottó éppen békeajánlattal jő Ottokártól s nagyon meg van lepetve, hogy kis galambját a sasok körmei közt találja. Béla király, a kinek serege százezer főből áll s a ki a becses harczi zsákmány birtokában immár diktálni kezd, ezzel bocsátja el Ottokár követét:

Huszonnégy órát kérek,

Hadam, hogy átvihessem a vízen
S harczrendbe állíthassam. Azután
Döntsön közöttünk Mars. Te lányodat
Sértetlen megtalálod a harcz után.

(Igenis: Mars. Noha még nincs itt a renaissance, Béla király udvarában úgy ismerik a mythológiát, mintha soha egyébbel se foglalkoznának.) Hanem, was thut — Jupiter?! A tüzes vérű Béla herceg öt perc alatt oly alaposan belészeretett a kis Gundába, hogy hamarjában jónak lát megereszteni egy kis hazaárulás-félet. Mikor Ottó távozni készül, Béla herceg félre hívja egy szóra s azt mondja neki: «Lányodnak oltalmát fogadtam, de megvédeni nem tudtam. Atyám szavában nincs ok kétkedni, mais à la guerre comme à la guerre... az ember nem tudja, mi történik, mi nem. Hát gyermek gyermekért: ez biztosabb.» S önként foglyul ajánlkozik Ottónak; kezesnek Gundáért. Ottónak van annyi esze, hogy magával viszi az ifjú szerelme. Mikor a dolog kitudódik a magyar táborban, Istvánban fölgerjed a harag, élére pattan kúnjaiban s átúsztat a folyón, megverekedni a csehekkel, életre-halálra. A színen a királynék nézik az ütközetet. István eleinte megszalasztja a cseheket, de aztán a csehek kerekednek felül. Már halottnak hiszik anyja is, felesége is s a perpatvarkodó királynék egy pompásan irt veszedő kettősben egymást okolják a szeretett lény haláláért. De István nem halt meg, csak megverték (2.), sebesülten jő s utána Ottó Béla herceggel meg ama bizonyos békeajánlattal. A békeajánlatot most már elfogadják; husvétkor Pozsonyban fogják megpecsételni a békét. A hadizsákmányokat pedig kicserélik s a harmadik képnek vége.

Eddig tehát kétféle dolog domborodott ki előttünk erősebben: a királynék viszálykodása, meg az Ottokárral való háborúság. Nagy meglepetésünkre, a negyedik képben mindezekből nem következik semmi; hanem történik valami más, a mit eddig még csak nem is sejtettünk.

A negyedik képben egy katona levelet hoz Erzsébet királynénak. Istvánt találja, a ki el akarja venni tőle a levelet. A katona nem adja, ha keresztül szúrják is. Csak Erzsébetnek, senkinek se másnak. István erre Erzsébettől követeli a levelet.

István. El kell olvasnod!

Erzsébet. Nem fogod!

István. Tartalmát

Megrettenésed már elárulá.

Erzsébet. Nem árulhattam el, a mit magam
Sem ismerek!

István. Kedvesedtől kaptad!

Erzsébet. (Földre dobja a levelet s rálép.)

Itt van a levél, vedd fel, olvasd el!

..... De ha fölveszed e levelet

..... hozzád szólni, lenni te veled

Egy levegőn s hivatni hitvesednek,

Míg e sérelmem jóvá téve nincs,

Soha: isten anyjára esküszöm!

István nem tudja, mit gondoljon. Erzsébet megesküszik, hogy a levélben nincs egy betű se, mely ne hűségét, igaz szerelmét és Istvánért való sok gondját bizonyítaná. És István nem olvassa el a levelet.

De érkezik egy második levél is. Ennek a hozója ügyetlenebb volt mint az elsőé, az irás István kezei

közé került. A levél Pektáritól való, a ki Erzsébet megbízásából a tatárokkal szövetkezik, hogy Ottokárt leverhessék. A tudósítás a szövetség megkötéséről szól. István nagy felindulásban kivont karddal keresi Erzsébetet, hogy számon kérje tőle a dolgot. Nem hisz neki többé. Ezt az asszony csak más érdekében, bizonyára csak a kedveséért, tehát Pektáriért tehette. Meg akarja ölni Erzsébetet, de sebei fölfakadnak, megtántorodik s összeroskad.

István. Oh, folyj el vérem!

Elárul, meggyaláz, megcsal szerelmem!

Erzsébet. István, hallgass rám!

István (feláll.) Mit tettél velem!

Erzsébet. Semmit, ha nem te érted!

István. Hazugság, mert szeretted azt a fattyút!

Erzsébet. Kit?

István. Pektárit!

Erzsébet. Véged van István! Leghűbb asszonyod
És leghűbb embered gyalázod el.

István. Hát nem szeretted?

Erzsébet. Érted tettem mindent,
Te érted mindent ő. Nincs több a földön
Két élő lény, ki ennyit tenni kész
Te érted.

István. Nem szereted?

Erzsébet. Embered
Volt s nékem kedves: ez természetes.

István. Természetes! S megfojtánád-e, mondd
Elöttem itt, hogy megmutasd hűséged?

Erzsébet. István!

István. Megfojtánád?

Erzsébet. Megfojtánám!

Pektári jó. István rárohan, majd azt mondja neki, hogy meg kell halnia Erzsébet kezétől. Pektári kész a halálra, há kihallgatatlanul is, ha nem is érti a dolgot. De István, nem hisz. Úgy véli, Pektári kész meghalni, de csak az Erzsébet becsületéért. Erzsébetnek egy «pokolbeli ötlete» támad. Azt ajánlja Pektárinak, hogy ölje meg őt vagy ölje meg Istvánt! Ők már ketten úgy sem élhetnek a földön. Pektári vonakodik, Erzsébet ráparancsol. Erre a hü ember tört szegez, de önmagára. István megragadja a kezét; belátja, hogy tévedt. A dolog rendben van.

Hát a »Királynék harca?« Annak már régen vége. Mikor István gyanúsítani kezdi Erzsébetet, Mária királyné az első, a ki pártját fogja a menyének. Ilyenformán szól Istvánhoz:

— Ha valaki ki nem állhatja ezt az asszonyt, bizonyára én vagyok az! De azt mondani, hogy ez az asszony nem szeret téged, hogy megcsal, ez már mégis nagy számárság! Nekem elhiheted!

S ezért a kis omelette-ért mennydörögtek annyit a királynék!

És Ottokár? Ottokár tragikus véget ér, mint Phoebus: megházasodik. A negyedik felvonás elején ismét megjelenik háztűznézni. Most már nem az apácát kéri, hanem Kunigundát, Annának, Ratiszlávné asszonynek a leányát. Kunigunda hajlik is hozzá. De im, betoppan osztrák Margaréta és azt mondja, hogy:

— Abból nem lesz semmi. Ottokár az én hitese uram, a kit meg akarok tartani magamnak.

— De hisz el vannak válva!

— Szó sincs róla — felel Margaréta asszony.

És szidják Ottokárt, mint a bokrot.

Mi azonban fejünket csóváljuk. Kezdtük ezt az Ottokárt megszeretni. Folyton csak gyalázni hallottuk s látjuk, hogy soh'se vét a légynek se. El vagyunk készülve a gonoszágaira s a hányszor akár követe által, akár személyesen megjelenik, mindig csak kérébe, vagy békeajánlással jó. És így szólunk magunkban:

— Ez az Ottokár voltaképp egy igen jóra való ember, a ki igazán megindító gyöngédséggel vonzódik az Árpád-házhoz. Soha se bánt senkit, csak a kisasszonyokat kívánja meg sorba. Ha nem bántják, turbékol s hogy ha megtámadják, elveri Istvánt, mint a kétfenekű dobot, annyiszor, a hányszor Istvánnak a szeszélye úgy hozza magával. S aztán zavartalan kedélylyel jó megint, nyájasan, háztűznézni. Igazán kár, hogy nem veheti el a kis Kunigundát!

De mikor előfognak s elmondják mindennek, csak tisztességes embernek nem, Ottokár nyájasan nevet s kiderül, hogy Margaréta asszonynak gyöngé a memóriája s hisz ők el vannak válva annak rendje és módja szerint. Bátran elveheti tehát Kunigundát. S Ottokárnak nincs egyéb gondja, mint hogy sorra csókolja az egész komániát.

S ezt az aranyos fiút rágalmazták úgy el előttünk! Ennek ellenében folyamodott Erzsébet asszony a tatárokhoz, a kiknek első dolga volt a szövetségest megtámadni s bekeríteni. Szerencsére, István nem volt jelen ütközetben, mert ismét elverték volna; míg így Pektári valahogy csak végezett velök. A történeti képek utolsója tehát a tatárok kiveretésével végződhetett.

Mindent összevéve, e historiai képekben van sok érdekes, de az érdeklődést egyes részletek keményen próbára teszik. S az az egy kétségtelen, hogy a darab tónusa sehogy se tudott a közönségnek megtetszeni. Az az euphuisticus stílus, melylyel Rákosi oly érthetetlenül tetszeleg — mintha mindenáron Shakspeare-reminiscentiákkal akarna tüntetni — nagyon megrontotta a darab hatását. Mikor Béla király s Otto, a követ, így kötődtek:

Béla. Mit hozol hírül
A tulsó partról?

Ottó. Békét, hogy ha kell.

Béla. A béke kell, ha jó.

Ottó. Hajó a béke,

Áldást hord szét a part vidékein.

Béla. Ha jó. De hoz s víz mindig a hajó

a földszinten ülök nagyokat nézegettek egymásra. Kissé különösen hangzott ez a beszéd azoknak az embereknek a szájában, a kik (néhány száz esztendővel az Euphués című regény megírása, Lily, Marini, Gongora és Saint-Amant előtt) barbár harczokat viseltek egymással.

Az előadás elég jó volt. A legjobbak Jászay Mari (Mária) és Márkus Emilia asszonyok (Erzsébet), a kiknek veszekedő kettőse a legnagyobb hatást tette. Jászay Mari asszony tán tragikusabb alaknak tűnt fel, semhogy környezetébe illett volna, de gyönyörűen mondta el patvarkodó, szigorú szavait. Márkus Emilia asszonyban egy paránnyal kevesebb érzelmességet, s valamivel több lobbanékonyságot óhajtottunk volna. Egészséges, tüzes kún menyecske ez az Erzsébet, a kinek a tudós asszony jól felvágta a nyelvét, s a ki kevésbbé mártír, mint a czivakodó jelenetekben Márkus Emilia asszony mutatta. Kissé párisias volt. De Morava parti jelenetében brillánsan játszott. Nagy Imre (Pektári) szépen szavalt. Rákosi Szidi asszony (Anna) meglepően realistikus tónusban siratta el az ifjabb Béla herceget, s biztos, correct dictiójával általánosán feltűnt. Náday (Kuncz, a poltron lovag epizód-szerepében) földérintette az egész házat. Csillag Teréz asszony (Gunda) szintén jeles epizodista volt. Tolnainé asszony (Kunigunda) a haja nagyon szép, de nem tulságosan hosszú. Ujházi (Béla király), úgy látszik, nem szereti a magyar szerzőket.

A darab hatása alatta maradt a legszerényebb várakozásnak is. Csak a harmadik felvonás végén volt igazi hatás, az első képet csöndben hallgatták meg, s a második kép után egyedül a karzat hívta a szerzőt, a ki a

második és harmadik felvonás után kétszer-kétszer jelent meg. Szóval, a darab csak közepesen tetszett.

De mi, újságírók, megirigyelhettük Rákosi Jenőtől azt a tomboló tetszészajt, melylyel a karzat fiatalsága követelni kezdte a szerzőt, midőn a második kép után a függőnyt le akarták eresztetni, mielőtt Rákosi megjelent a színen. E tetszés-rivalgás azt jelentette, hogy a fiatal-ság ragaszkodik Rákosi Jenőhöz, s ünnepelni kívánja az activ magyar journalisták között a legelsőt, olyankor is, mikor egy kevésbé sikerült drámai munkája került bemutatásra. És a karzatnak igaza volt.

A mi a földszintet illeti, a földszint kissé scepticus hangulatban volt. Minden áron mulatni akart a kúnokon meg a tatárokon. Méltóságán alólinak tartotta az illendőség tapsaival fogadni azt a magyar író, a ki ha ez este egy gyöngébb munkájával jelent is meg a színen, minden évben legalább is száz gyönyörű cikkel érdemli ki az egész magyar közönség tapsait. A földszint oly fagyos maradt, mintha az ott ülők közül minden második ember képesnek érezte volna magát, megírni egy tökéletes történelmi drámát. Pedig hát az még nem is olyan végtelen fölény, ha az ember *nem* ír történelmi drámát. S.

Arany babérkoszoru Jászai Marinak. Az a nagy és általános hatás, melyet Jászai Mari asszony *Elektrája* keltett a fővárosnak majdnem minden társadalmi rétegében, egyaránt élénk kifejezést nyert s természetszerűen ébreszti fel az eszmét, hogy a közönség részéről a nagy művésznek alkotásához méltó alakban róvassék le a tisztelet adója. Ennek az általános óhajnak adott konkrét alakot gróf Zichy Jenő, midőn mozgalmat indított, hogy a nagy művésznőnek aláírások útján arany babérkoszorút nyújtsanak át s az átnyújtás egy a művész tiszteletére rendezendő díszbanketten történjék meg. Gróf Zichy Jenő maga gyűjti az aláírásokat s az aláírások sorát ő maga kezdte meg. Az aláírások máris jelentékeny számot tesznek ki. Gróf Zichy Jenő lelkes erélye biztosítékot nyújt, hogy a mily rendkívüli alkotás volt a Jászai Mari *Elektrája*, oly megfelelő lesz az ováció is, mely a műértő közönség elragadtatásának tolmácsa kíván lenni. A díszbankettet a jövő hó első felére tervezik.

Szathmáryné asszony, ki félszázadnál nagyobb idő óta tagja a nemzeti színháznak, ki apáinknak fiatal heroinákat, nekünk azonban már csak mamákat és nagymamákat játszott, e hó 31-én *Szigligeti «Mamá»*-jában vesz búcsút a színpadtól. Úgy halljuk, hogy ez alkalomból pályatársai és a nemzeti színház törzsközönsége ünnepélyes ovációkra készülnek. Minthogy *Szathmáryné* asszonynak, bár a nemzeti színház a szabályszerű legmagasabb nyugdíjban fogja részesíteni, visszavonulván a színpadtól, existenciája nincs biztosítva, a napilapok önkéntes adakozásra hívták föl a közönséget.

Talányok.

Koczká-rejtvény.

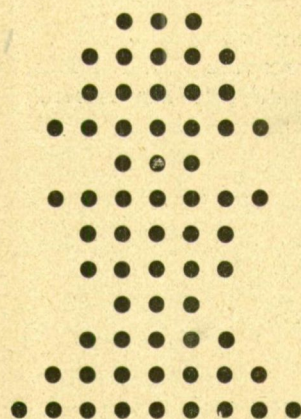
SCHWEIGER TIVADAR-tól.

a	a	e	i
i	k	k	m
m	n	n	ó
ó	e	r	r

A koczkában úgy helyezendők el a betűk, hogy felülről lefelé és balról jobbra olvasva egy és ugyanazt az értelmet adják.

Bűvös-rejtvény.

SCHWEIGER TIVADAR-tól.

A »Velencei kalmár« fordítója.
Jeles olasz költő.
Város Egyiptomban.
Hegy-üreg más neve.
Folyó Magyarhonban.
Csinos női név.
»Lear király« egy alakja.
Tűzhányó Olaszországban.
Régi görög istennő.
Francia regényíró.
Ezek hiányában nem ép az ember.
Híres zeneszerző.

A pontok helyébe a keresendő szavak betűi akként helyezendők el, hogy a leghosszabb sor felülről lefelé olvasva egy igen tehetséges színésznő nevét adja.

Heti posta.

Budapest. V. O. »Hold« című verse nagyon emlékeztet a már rég néhai Mathisonra, a kinek költeményein ezeltől hatvan esztendővel agyon sirták magukat a svájci német lányok. Ez a pityergő hang, hála az égnek, ma nem kelt visszhangot.

Nem közölhetők:

Költemények. R. A. »Titokzatos hangok« stb. — G. H. »Emlékszel-e«. — G. D. M. »Óh csak indulj el«. — N. G. »A dalnok halála«. — H. L. »Az elégedetlenség«. »A Hegy«. — F. L. »Egy költő jeltelen sirja«. — H. R. »Resignáció«. — M. K. »Nem tudom feledni«. — S. K. »Isten hozott«. — N. J. »A nagyravágó«, »Mese a rózsabimbóról« stb.

Prózák. M. O. »A késő megtérés«. — W. D. »Első szerelem«. — W. J. »A műveltség alapja«.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: Kiss József.

Főmunkatárs: Justh Zsigmond.

Báli selyemszövetek 60 krtól frt 6.30 krig méterenként (körülbelül 300 kül. mintában és színben). Szétküld vég- és darabonként bér- és vámentesen **Henneberg G.** cs. kir. szállító gyári raktára Zürichben. Minták haladéktalanul küldetnek. Levelekre Svájcba 10 kros bélyeg ragasztandó.

Különleges orvos
roncsoló toroklob és torokgyík

(Diphtheritis és Croup) ellen

Dr. BORS LAJOS gyermekgyógyász

Király-utca 55. Rendel 2—3.

